

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
Форма навчання: заочна
Кафедра менеджменту освіти та педагогіки вищої школи**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського)
рівня вищої освіти**

на тему:

**УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ЕСТЕТИЧНИХ
ПОЧУТТІВ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ**

**Виконала: студент(ка) 2 курсу
спеціальності 073 Менеджмент
Уляна Ткаченко**

**Керівник: доктор.пед.н., професор
Інна ШОРОБУРА**

**Рецензент: доктор.пед.н., професор
Олександр ГАЛУС**

Хмельницький – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ.....	6
1.1. Ретроспективний аналіз проблеми формування естетичних почуттів.....	6
1.2. Теоретичний аспект питання формування естетичних почуттів.....	18
1.3. Аналіз стану щодо формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти.....	27
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ.....	35
2.1. Врахування змісту навчальних дисциплін при формуванні естетичних почуттів у процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти	35
2.2. Оптимальне поєднання навчальної та позанавчальної діяльності при формуванні естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти.....	48
2.3. Процес формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти.....	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Сьогодні зростає увага до питання теорії і практики естетичного виховання особистості як важливого засобу формування її ставлення до дійсності, засобу морального і розумового виховання та формування всебічно розвинутої особистості. Формування особистості та її естетичної культури важливо у майбутніх менеджерів освіти.

Естетичні почуття розглядають, як емоційний стан, що викликаний оцінним ставленням людини до явищ дійсності і мистецтва.

Формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти – це важливий аспект їхньої підготовки, який допоможе їм розвивати та впроваджувати культуру краси та гармонії у навчальних закладах. Ключовими напрямками управління формуванням естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти є: інтеграція в навчальну програму, що передбачає включення курсів з естетики, мистецтва, дизайну та культури у загальну освітню програм і дозволить здобувачам освіти розуміти важливість естетичного сприйняття у формуванні позитивної навчально-виховної атмосфери; практичні заняття та майстер-класи (передбачається організація занять з різних видів мистецтва, відвідування музеїв, виставок, театрів, що надасть можливість здобувачам освіти не лише теоретично ознайомитися з естетикою, а й особисто відчувати й усвідомити красу різних виразів мистецтва); стимулювання креативності (підтримка ініціатив стосовно організації навчального простору, декорування класів, створення художніх проектів тощо, що сприятиме розвитку креативності та уміння бачити красу в дрібницях); роль викладача-прикладу (вчителі та наставники також повинні бути прикладом у формуванні естетичних цінностей; активна взаємодія з оточенням (залучення здобувачів освіти до різноманітних заходів, конкурсів, фестивалів, де вони зможуть самі відчувати себе учасниками створення естетичного середовища).

Формування естетичних почуттів в майбутніх менеджерів освіти - це комплексний процес, що потребує інтеграції теорії та практики. Він сприяє не лише розвитку естетичного смаку, а й покращенню загального ставлення до

культури та мистецтва, що має величезне значення у сучасному освітньому середовищі.

Науковці Ю.Азаров, О.Глузман, І.Зязюн, В.Караківський, Г.Сагач та ін. стверджують, що естетичні почуття є основою естетичного переживання педагогічної творчості.

Естетичну підготовку студентської молоді у процесі вивчення системи педагогічних наук розглядали З.Гіптерс, О.Глузман, С.Жуковська, Г.Кутузова, М.Лещенко, С.Мельничук, О.Олексюк, Г.Петрова, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька, С.Шаргородська, О.Щолокова, Л.Хомич.

Емоційно-почуттєві процеси подано в працях Е.Беха, М.Боришевського, С.Максименка, Ж.Юзвак, П.Якобсона та багатьох інших. Про естетичні почуття писали Г.Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський, П.Юркевич та ін.

Розвиток естетичних почуттів досліджували Т.Зайцева, В.Личкова, Л.Масол, Н.Миропольська, Г.Падалка, Л.Фаустова, Г.Шевченко, О.Щолокова та ін.

Інтерес для дослідження мають праці Л.Масол, Н.Миропольської, Б.Йєменського, В.Рагозіної, Т.Рейзенкінд, Г.Тарасенко, В.Тушевої, Г.Шевченко, Н.Шишляннікової, Б.Юсова.

Необхідно визначити оптимальні педагогічні умови, які б сприяли не тільки інтелектуальному розвитку майбутніх менеджерів освіти у процесі навчальної діяльності, але й збагаченню їхньої емоційно-почуттєвої сфери, що й обумовило вибір теми дипломного дослідження: «Управління формуванням естетичних почуттів майбутніх менеджерів освіти».

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування естетичних почуттів майбутніх менеджерів освіти.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні оптимальних організаційно-педагогічних умов формування естетичних почуттів майбутніх менеджерів освіти.

Для досягнення зазначеної мети було визначено такі **завдання дослідження**:

- вивчити історичний аспект досліджуваної проблеми;
- теоретично обґрунтувати головні питання управління формуванням естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти;
- проаналізувати стан проблеми управління формуванням естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти;
- визначити й обґрунтувати оптимальні педагогічні умови формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти.

Методологічну основу дослідження складають: теорія наукового пізнання; філософська та психологічна теорія сутності та розвитку естетичних почуттів.

Використано такі методи дослідження:

- теоретичні: вивчення наукової літератури; метод теоретичного моделювання;
- емпіричні: спостереження, анкетування, бесіди.

Матеріали дослідження пройшли апробацію.

Структура дослідження. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ

1.1 Ретроспективний аналіз проблеми формування естетичних почуттів

У формуванні духовного світу майбутнього вчителя, підвищенні рівня його загальної культури, культури почуттів і мислення, вихованні естетичного світосприйняття і світовідношення особливого значення набувають багатогранні переживання, почуття, складний механізм яких протягом усієї історії людства залишався предметом вивчення багатьох науковців: філософів, естетиків, педагогів, психологів, соціологів та багатьох інших фахівців.

Поняття «почуттів» змінювались впродовж усієї історії філософії. В історії по-різному вирішується питання про співвідношення почуттів і розуму у розвитку людини. Велика кількість філософських систем ґрунтується на визначенні зв'язку чуттєвого пізнання та мислення. Вже в античній філософії давні мислителі (Геракліт, Парменід, Зенон, Емпедокл, Анаксагор) говорили про зовнішні почуття, чуттєве сприйняття і його зв'язок з навколишнім світом, ототожнюючи чуттєве пізнання із пізнанням істинної картини світу, природи. Однак, філософи вважали, що почуття не дають повного, остаточного знання про природу речей. Так, у філософії пізнього середньовіччя Фома Аквінський продовжує гносеологію Аристотеля, пристосовуючи її до християнської теології [47, с.194-195]. Філософ вважає, що в інтелекті немає нічого, чого б до цього не було б у почуттях. Особливий орган душі – активний інтелект – із чуттєвих образів видобуває загальне, духовний зміст, і створює інтелектуальні, пізнавальні форми.

Р. Бекон також ототожнює свою теорію почуттів із теологічними догмами і вважає, що через почуття ми приходимо до природних істин (через зовнішні

досвід), а через внутрішній досвід ми йдемо до сверхприроднього, божественного [47, с.199].

У період розвитку натурфілософії епохи Відродження людський розум вже більш активно розглядають як складну систему здібностей, яка включає і почуття (разом з уявленням). Н.Кузанський, наприклад, вважає, що відчуттям належить ініціативна роль: сила розуму не може бути приведена у дію без чуттєвого уявлення, а пізнавальна роль чуттєвого пізнання реалізується лише у взаємодії з розумом [47, с.219].

Філософи Нового часу (Р. Декарт, Т.Гоббс, Б.Спіноза), французькі матеріалісти (Д.Дідро) заперечували проти перебільшеної оцінки ролі чуттєвого досвіду у пізнанні і закликали до піднесення духовної природи людини.

У XVIII сторіччі виділення естетики як самостійної філософської науки дало можливість визначити головним завданням у пізнанні естетичної свідомості – чуттєву сферу, що дозволило зробити опис почуттів, переживань, але самі естетичні почуття на даному етапі розвитку науки було дуже складно укласти у межі теорії.

Найбільш поширеними у класичній філософії Німеччини в осмисленні сутності естетичних цінностей були філософські погляди І.Канта, особливості його бачення чуттєвого світосприйняття. Він вважав, що достовірними знання можуть бути лише за умови синтезу почуттів та розуму. За Кантом, почуття лише дають нам розмаїття наочних уявлень, а розсуд вносить у це розмаїття єдність, підводячи його під свої категорії [47, с. 307-308]. Почуття ніколи і ні в якому відношенні не дають нам пізнання самих речей, а дозволяють нам пізнавати тільки їх явища.

Естетичну здібність судження філософ пов'язував із загальною культурою людини, тобто тільки культурна, естетично розвинена людина здатна насолоджуватися прекрасним в природі та мистецтві. Філософські судження І.Канта дають можливість подальшого розуміння і усвідомлення таких естетичних категорій, які він наділяв загальнозначимим характером:

«категорія прекрасного», «естетичні судження», «естетичний смак», «естетична цінність», «естетична оцінка».

Деякі погляди І.Гегеля про зв'язок переживань людини із витворами мистецтва органічно переплітаються з естетичними теоріями І.Канта, в тому числі про зв'язок кольору і почуттів. Особливої уваги набуває також думка філософа і про красу, яка є чуттєвою формою істини. Взагалі погляди І.Гегеля на чуттєвість, притаманну мистецтву, дали можливість багатьом філософам і естетикам досліджувати проблему взаємозв'язку духовності, естетичних почуттів та мистецтва на теоретичному рівні, а в под'альшому і можливість реалізувати накопичений досвід у практиці виховання наступних поколінь.

Такий високий прояв духовного життя людини як естетичні почуття неможливо ізолювати від інтелекту, від всієї психічної сутності людини, бо безпосередньо включаючись до процесу пізнання світу, до процесу діяльності, зв'язок естетичних почуттів з пізнанням надає йому зовсім іншого змісту, відмінного від психофізичного ставлення людини до навколишньої дійсності. Виховання почуттів у студентської молоді спрямовано на розвиток особистості, одним із показників якої є співвідношення інтелектуального й емоційного розвитку.

Уже в давні часи філософи вважали, що естетичне ставлення людини до дійсності не може обмежуватися лише сферою почуттєвого сприйняття. Прояв почуттів через призму інтелекту розглядається і на сучасному етапі. Л.Виготський [29], Е.Фаустова [54] та ін. вважають, що почуття можна ідентифікувати як естетичні лише тоді, коли вони проходять через «браму» розуму, не втрачаючи при цьому своєї чуттєвої безпосередності.

У судженнях багатьох відомих діячів мистецтва підкреслюється взаємозв'язок та єдність розуму і почуттів. К.Станіславський стверджував, що думка, перш ніж стати думкою, була почуттям. В.Бутенко, В.Личковах, Е.Фаустова, О.Щолокова [21; 63] також наполягають, що взаємозв'язок почуття і розуму не є чимось короткочасним і скороминучим, він визначається родовими якостями людини. Через розум вона пізнає світ, а все, що

сприймається, переживає. Єдність емоційного та раціонального в особистості базується на єдності оцінок, які даються індивідом на рівні почуття і потім – розуму. І таке погодження почуття і думки, як вказують науковці, – одна із необхідних умов духовної культури.

Ідея взаємозв'язку почуття і розуму відображена у спеціальному курсі Т.Рейзенкінд, стрижнем якого є ідея актуалізації емоційного та інтелектуального досвіду особистості вчителя і учня та відкритті проблемних смислів в контексті співвідношень гармонії і дисгармонії мистецтва та моральності душі. Крім того, науковець вважає, що естетичні почуття, різноманітні уявлення, витонченість почуттів необхідно пов'язувати з моральними якостями, що базуються на зв'язках із духовністю [44, 57].

Крім того, що почуття дуже тонко пов'язані з інтелектом, необхідно також вказати і на самий безпосередній взаємозв'язок у психологічній структурі з їхньою емоційною сферою. Характерна особливість почуттів полягає у тому, що причини, які їх викликають, як правило, зрозумілі для особистості, що переживає. Елемент пізнання у такій же мірі обов'язковий для виникнення почуття, як і переживання, емоційна реакція. В.Мироненко вважає, що суть емоції - відбиття стосунків' на «мові організму», а почуття – відбиття на мові особистості, або свідоме відбиття [37, 43].

Зв'язок естетичного почуття з інтелектом робить його емоційно яскравішим і в той же час переконливішим, оскільки саме цей зв'язок перетворює естетичне почуття у засіб пізнання світу.

Генезис високих духовних, естетичних почуттів – це результат усієї соціальної історії людства. При цьому естетичне почуття розглядається як суспільний продукт не тільки у тому сенсі, що виникло історично у процесі трудової діяльності людини, але і тому, що кожного разу в окремого індивіда воно стає «людським» у труді, у процесі особистої участі у розв'язанні різноманітних, суспільно значущих проблем (матеріальне виробництво, педагогічна, організаційна, художня діяльність тощо).

Вже в давньослов'янській міфології великого значення набуває розуміння психічних функцій людини, які пов'язувались із певними тілесними органами.

Давньоруські мислителі не заперечують значення почуттів у пізнавальній діяльності людини, і у зв'язку з цим душа, що відчуває, пов'язувалась із серцем, тобто осередком людини, і йому відводиться роль ланки, що зводить воєдино розум, почуття й волю людини, «серце виступає центром, завдяки якому здійснюється прилучення до трансцендентного, сакрального, позаземного» [47, с.35]. Акцентація ролі серця істотна з огляду на подальший розвиток української філософської думки, однією з властивих рис якої було зосередження уваги на розробці філософії серця [47, с. 35].

Давньослов'янські філософські концепції, теорії, розроблені професорами Києво-Могилянської академії, повною мірою знайшли своє відображення у філософській системі видатного українського мислителя Григорія Сковороди. Філософія серця є центральною ланкою його творчості, бо, насамперед, Г.Сковорода прагнув з'ясувати сутність людини з середини її, і серце, на його думку, є органом самопізнання і тією силою, що проводить людину шляхом самовдосконалення [47, с.89]. Хоча тогочасні філософи намагалися з'ясувати механізм відтворення відчуттів, їхні погляди обмежувались протистоянням між соціальним та духовним життям, коли людина кидається або у політичну боротьбу, або» усамітнюється з Богом.

В українській філософії кінця XIX – початку XX ст. відома естетична концепція І.Франка (естетика художньої творчості). Привертає увагу специфіка естетичного освоєння дійсності (трактат «Із секретів поетичної творчості»).

І.Франко розкриває складний механізм, що забезпечує зщеплення ідей і художніх образів, дає змогу поетові викликати в душі читача не лише певні емоційні переживання, а й відповідні думки [47, с.200]. І.Франко зауважує, що митець передусім повинен зрозуміти, як мистецтво викликає почуття естетичної насолоди, в чому полягає та насолода, що пробуджує її в нашій душі художній витвір, а не судити і приписувати закони мистецтву [47, с.201].

К.Ушинський розглядав почуття як центральну ланку психічного життя, проводив взаємозв'язок між мовою думки і мовою почуттів [56]. Він розглядає естетичне почуття вже не як органічне і не як сердечне, а як духовне – почуття істини [22].

Основним критерієм прекрасного К.Ушинський вважав справжнє відбиття дійсності. Основа краси різноманітна, але всюди вона істинна, її сила в гармонії і доцільності впливу істини на почуття. Краса тому і невловима, що вона може відбивати все істинне.

Для розвитку теорії і практики естетичного виховання особливого значення набуває узагальнений педагогічний досвід видатного педагога В.Сухомлинського, який вважав, що виховання емоційно-почуттєвої сфери дитини є не вузькою задачею навчально-виховного процесу, а його стрижневою основою. Він неодноразово вказував на роль різних видів мистецтва у пробудженні естетичного почуття, у розвитку емоційної культури. Мистецтво педагог завжди поєднував із життям, вважаючи це необхідною умовою пізнання.

При сприйнятті об'єктів природи або художніх творів він прагнув спиратися на асоціативні зв'язки з навколишнім світом, з природою, знаходячи у ній усе нові і нові джерела прекрасного. Вивчаючи педагогічну спадщину В.Сухомлинського, ми знаходимо цікаві прийоми, методи і засоби підготовки учнів до пізнання світу через естетичне сприйняття, здатність бачити і відчувати. Мистецтво він використовував також як засіб пробудження інтересу до навчання, вважаючи особливо важливим творчий характер застосування активних методів навчання на уроці [11].

Філософські теорії і погляди українських науковців, особливо кінця ХІХ – початку ХХ ст. істотно збагатили духовну культуру нації, вони зберігають свою актуальність і зараз у зв'язку із загальною тенденцією цілісного підходу у філософсько-естетичному аналізі процесу формування духовного світу особистості та її естетичних почуттів.

Наприкінці ХХ ст. в країні сформувались нові, яскраво виражені напрямки філософської наукової роботи. Проблеми естетичної свідомості, естетичного розвитку, виховання та формування творчої особистості розглядались у працях М.Бахтіна, О.Бурова, І.Зязюна, М.Кагана, В.Личковах, О.Оніщенко, О.Семашко та ін.

Усвідомити значущість естетичних почуттів неможливо без аналізу філософсько-естетичних праць видатних науковців ХХ ст., які визначали і формулювали загальні положення естетичної науки, ґрунтовно розробляли питання естетичної свідомості, виявляли специфіку естетичної діяльності та естетичної творчості в естетичному і духовному розвитку особистості.

Естетичні почуття досліджували філософи-естетики: В.Мартінова, Р.Шульги та ін.. Аналізуючи наукові праці досліджуваного періоду, необхідно визначити, що почуття – це складний механізм, багатогранний за своєю природою, характером, структурою, психологічним механізмом та формами вияву. Деякі з них можуть бути спільними як для людей, так і для тварин, наприклад, почуття страху, голоду, і виявлятися у прагненні негайного їх задоволення, тому вони і називаються нижчими. Інші ж є специфічно людськими і властиві тільки людям (моральні, естетичні тощо), тому носять назву вищих почуттів.

До розряду вищих естетичні почуття належать тому, що в них вміщено все багатство емоційного ставлення особистості до навколишньої дійсності. Означенням «вищі» підкреслюється їхня узагальненість, стабільність, неможливість звести все до короточасних емоційних переживань. Естетичні почуття переживаються людиною при спілкуванні з природою, з мистецтвом, продуктами людської діяльності, у спілкуванні, у процесі трудової, професійної, суспільної діяльності тощо.

Естетичні почуття – це, напевне, найскладніший вид духовного переживання. Але навіть людині такого роду почуття не даються з народженням. Як свідчать численні факти, відсутні зовсім, якщо дитина з

певних причин виростає серед тварин і не зазнає цілеспрямованого впливу з боку людини [37].

В становленні естетичної думки Радянського періоду значне місце посідає видатний естетик свого часу – О.Буров, який розкриває сутність поняття естетичних почуттів як суб'єктивний результат оціночного ставлення до естетичного предмета [19, 20]. Таке визначення естетичних почуттів О.Буровим вказує на тісний взаємозв'язок і втілення естетичного почуття у творчій активності особистості, на можливості творчої самореалізації.

Дослідження О.Семашко, Ж.Юзвак вказують на те, що почуття є усвідомленим переживанням і поза свідомістю існувати не можуть, вони є вираженням в усвідомленому переживанні ставлення людини до світу [48; с.24].

У працях О.Бурова, Л.Виготського, П.Якобсона та багатьох інших наголошується, що формування вищих людських почуттів відбувається у процесі соціалізації особистості. Засвоєння соціального і культурного досвіду, соціальних цінностей, норм та ідеалів, які за певних умов стають внутрішнім надбанням особистості, сприяє формуванню мотиваційної сфери, містить збуджувальні мотиви її поведінки. І в результаті засвоєння такої своєрідної системи ціннісних еталонів людина оцінює явища, які спостерігає у навколишній дійсності, з позиції відповідності даній системі і визначає їх як емоційно привабливі або несимпатичні, красиві або бридкі тощо [18; 29].

Засвоєння індивідом у процесі соціальної взаємодії та естетичного виховання естетичних цінностей, прийнятих у суспільстві, виступає як орієнтир у його естетичному ставленні до дійсності, служить еталонами і критеріями, які дозволяють формувати його власний духовний світ особистості.

Для того, щоб чіткіше зрозуміти природу і процес формування естетичних почуттів, необхідно більш детально розглянути, що представляють собою почуття взагалі та естетичні почуття зокрема.

Механізм виникнення й протікання емоційно-чуттєвих процесів розкривається в працях провідних психологів: І.Беха, М.Боришевського, Л.Виготського, С.Максименка, С.Рубінштейна, П.Якобсона та багатьох інших.

У психології почуття розглядаються як найбільш сильна і безпосередня реакція людини на її взаємодії з навколишньою дійсністю. Психологи осмислюють почуття як особливий стан, який переживається суб'єктом і в якому сприйняття і розуміння чогось виступають у єдності з особистим ставленням до того, що сприймається.

Психологи підкреслюють високий ступінь значущості почуттів та емоцій у житті людини, її діяльності. Почуття, що переживаються, не просто є внутрішнім набутком особистості, вони також мають вплив і на інших людей, визначають ефективність будь-якого виду діяльності. До певної міри вони здатні змінити духовний образ людини і вплинути на її особистісний розвиток.

Індивідуальність у значній мірі залежить від розвиненості її емоційно-почуттєвої сфери.

Багато дослідників у структурі почуттів виділяють два головних параметри: когнітивний (змістовний), тобто розглядається відображення об'єкта у тих чи інших почуттях, і власне суб'єктивне відбиття психічного стану.

У межах даного дослідження розгляд питання про необхідність формування естетичних почуттів у майбутніх вчителів визначається особливостями обраної ними професії, яка передбачає наявність високої загальної та художньо-естетичної культури, майстерності. Тому, визначивши зміст поняття «почуття» у психології, ми спробуємо обґрунтувати сутність поняття «естетичне почуття», яке є нібито стрижневим утворенням усіх компонентів естетичної свідомості особистості, психологічною основою різноманітних форм естетичної діяльності й активності людей.

Одночасно з розумінням фізіологічного і психологічного механізмів протікання почуттів, їхнього органічного взаємозв'язку з навколишньою

дійсністю багато дослідників прагнули і прагнуть пізнати природу естетичного почуття з середини.

Так, науковці (Ш.Герман, Д.Джола, В.Скатерщиков, Г.Шевченко, А.Щербо, Л.Юлдашев) під естетичним почуттям розуміють емоціональний стан, який виникає у людини у процесі сприйняття творів мистецтва або явищ життя, переживання і насолоджування ними [40].

Однак ми вважаємо, що спиратися лише на поняття краси та насолоди при визначенні естетичних почуттів було б надто просто. Адже для повноцінного світосприйняття людина повинна мати уявлення і про трагічне, і про комічне, і про багато інших категорій естетики. Адже дуже складно ідентифікувати предмет як красивий, не знаючи, що являє собою предмет потворний. Таке визначення естетичного почуття також передбачає, що на момент, коли людина здатна чуттєво відбити своє ставлення до навколишнього світу, вона повинна оволодіти системою певних знань про естетичні категорії й оціночними вміннями.

Один із провідних спеціалістів у галузі дослідження почуттів П.Якобсон вважає, що емоційне ставлення, яке переживається людиною, набуває якості естетичного почуття лише тоді, коли людина підходить до навколишніх явищ з особливою оцінкою – виходячи з категорії прекрасного [27, с.62].

Такі теорії, на наш погляд, зводять визначення естетичних почуттів до гедоністичного трактування, хоча на її основі базували свої дослідження багато вчених.

В.Личкова стверджує, що природа краси двоїста. Один бік прекрасного пов'язаний із навколишнім світом – природою, суспільним життям, мистецтвом, а інша сторона прекрасного коріниться у самій людині – його здатності сприймати й оцінювати красу навколишнього світу [42, с. 12-13], розвиток якої, на наш погляд, є одним з найважливіших завдань естетичного виховання вищої школи.

Однак, як стверджує у своєму дослідженні Т.Зайцева, досвід педагогічної роботи свідчить про те, що насолоджування прекрасним активне тільки лише як

психологічний акт. Як засіб виховання воно володіє обмеженими можливостями. На підтвердження своєї теорії вона наводить приклад антиморальних вчинків, які здійснюються людьми з витонченим почуттям прекрасного [44].

У зв'язку з цим можна сказати, що естетичне почуття – це один із внутрішніх резервів особистості, який сприяє її саморозкриттю і, що дуже важливо, самопізнанню і самоудосконаленню.

У багатьох випадках естетичні почуття розглядаються вченими через призму нерозривного взаємозв'язку з творами мистецтва. Сучасна наукова школа, заснована Г.Шевченко, розглядає мистецтво у якості головного інструмента, який сприяє формуванню духовної та емоційно-почуттєвої сфери особистості. Згідно концепції даної школи специфіка мистецтва полягає у тому, що воно комплексно, гармонійно впливає на чуттєві, інтелектуальні і вольові елементи людської психіки [117].

Л.Виготський бачить реакцію на твори мистецтва і пов'язує її з внутрішньою активністю особистості. [29, 311]. Л.Юлдашев розглядає естетичні почуття з позиції оціночних суджень при сприйнятті творів мистецтва [125, 65-66]. А твори мистецтва він визначає як особливий продукт художньої творчості [25, с.157-160].

Г.Шевченко розглядає естетичне почуття через духовну насолоду або огиду, які супроводжують сприйняття [53].

Т.Зайцева під естетичними почуттями розуміє специфічний емоційний стан захоплення або огиди, які, з'являються у людини у процесі сприйняття нею явищ дійсності або творів мистецтва, і на основі усвідомлення переживання, що виникає, стимулюють людину до естетично доречної діяльності [44].

Незважаючи на розходження думок відносно розуміння естетичних почуттів, багато вчених (Ш.Герман, І.Зязюн, В.Личковах, В.Скатурич та ін.), праці яких ми спробували проаналізувати, вважають, що естетичні почуття становлять собою стійку емоційну реакцію на предмети і явища дійсності як

естетичні об'єкти, і розуміються не лише як миттєвий, актуальний стан, але і як властивість особистості [32; 45].

Ми вже вказували на те, що значне місце у наукових працях надається естетичним переживанням при спілкуванні з творами мистецтва: при сприйнятті музики (З.Гіптерс, Д.Кабалевський, В.Томашевський), при сприйнятті літературних творів (М.Бахтин, Н.Миропольська), творчих переживань актора (П.Якобсон), переживань при сприйнятті живопису (Є.Волкова, Г.Шевченко), при сприйнятті природи (Н.Горобець, Г.Степанченко, Г.Тарасенко та інші), при сприйнятті кіномистецтва (О.Онщенко, Л.Шиян).

Цілий ряд учених (Т.Зайцева, Б.Лихачов, В.Личковах та багато інших) вказують на взаємозв'язок естетичних почуттів лише з однією категорією естетики – прекрасним або красивим [44].

Необхідно також вказати на важливість такого фактору у визначенні естетичного почуття, який пов'язаний з прагненням особистості до художньої діяльності. Багато авторів, які займаються дослідженням естетичного почуття, виділяють його у якості мотиву до художньої творчості (Л.Виготський, Т.Зайцева, В.Личковах, Л.Масол, Н.Миропольська, Л.Фаустова та ін.).

Тому, у даному дослідженні ми будемо спиратися на визначення естетичних почуттів як усвідомленої, стабільної, тривалої емоційно-інтелектуальної реакції людини на естетично значущі явища навколишньої дійсності, яка реалізується як основний вихідний компонент естетичної свідомості особистості у прагненні до художньої діяльності, тобто до творчого самовираження.

Генезис високих, духовних, естетичних почуттів – це результат усієї соціальної історії людства, і для кожного індивіда вони стають особистісними, «людськими», «власно пережитими» у процесі розв'язання різноманітних суспільно та професійно значущих проблем.

Естетичні почуття з'являються під впливом і навколишнього середовища, цілеспрямованого виховання, під час оволодіння людиною певною системою знань.

Як показують дослідження, у структурі почуттів виділяють два головних параметри: когнітивний (змістовний), тобто розглядається відображення об'єкта у тих чи інших почуттях, і власне суб'єктивне відбиття психічного стану. Інакше кажучи, почуття можна визначити як єдність співвідношення до об'єкта почуттів і стану суб'єкта.

У дослідженнях, які були проаналізовані, вказується, що естетичні почуття розкривають можливості для творчої.

Отже, аналіз філософсько-естетичних та психолого-педагогічних джерел показує, що естетичні почуття є важливими в духовному розвитку особистості. При розвинених естетичних почуттях є можливість пізнавати навколишню дійсність. Виховання естетичних почуттів є стрижнева основа навчально-виховного процесу, це вінець педагогічної майстерності вчителя, можливість суб'єктивного переживання власної педагогічної діяльності.

1.2 Теоретичний аспект питання формування естетичних почуттів

Естетичне виховання є одним із елементів усього комплексу виховного впливу, які мають місце при розвитку особистості у процесі навчання у вищій школі. Питання про естетичне виховання і творчий розвиток слухача магістратури є актуальним у практиці вузівського навчання.

Проблема естетичного виховання завжди привертала увагу філософів, педагогів, психологів: у класичній педагогічній думці – це погляди К.Ушинського, А.Макаренка, В.Сухомлинського та ін; у сучасній педагогічній науці безпосередньо проблемами естетичної підготовки студентської молоді у процесі вивчення системи педагогічних наук, розробкою її теорії і технологій займаються І.Бех, З.Гіптерс, І.Зязюн, А.Комарова, М.Лещенко, С.Мельничук,

О.Олексюк, Г.Падалка, Г.Петрова, Г.Сагач, О.Семашко, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька, С.Шаргородська, О.Щолокова, Л.Хомич та ін.

Студенство від інших груп учнівської молоді відрізняється і тим, що саме в цей період йде вибір ціннісних смислів життя, опанування професійними знаннями, прагнення до професійної компетентності на основі саморозвитку, самовдосконалення, на основі осмислення вартості духовних цінностей [22].

Крім того, часто захоплення заняттями у галузі науки у сполученні з однобічністю і вузькістю інтересів і потреб призводить до збіднення емоційної сфери особистості молодої людини, а це може призвести до «черствості», корисливості у стосунках з іншими людьми. Адже емоційні стосунки відіграють значну роль у процесі організації навчальної діяльності. Набуті знання, переконання, культурні навички стають особистісно значущими, є елементом внутрішнього життя, будучи емоційно оціненими [59].

У свою чергу сформована система естетичних критеріїв є підготовчим етапом до формування естетичних почуттів, розвиток яких передбачає естетичне виховання. Воно включає в себе також прищеплення уміння сприймати і переживати підвищене, прекрасне, естетично досконале у житті та мистецтві. Загальновідомо, що естетичні переживання, що виникають і систематично розвиваються, у першу чергу, у процесі сприйняття художніх цінностей, є значним засобом розвитку естетичної культури особистості.

Найвищий ступінь сформованості естетичних почуттів відбиває здатність особистості грамотно, вільно і повно судити про різноманітні естетичні явища, твори мистецтва, оцінювати і класифікувати їх, а також будувати свою творчу і педагогічну діяльність згідно соціально-значущих естетичних норм досконалості та краси.

На зв'язок естетичної підготовки у закладах вищої освіти з майбутньою професійною діяльністю вказує С.Мельничук: «Студентські роки є найсприятливішими для формування індивідуальної естетичної культури майбутнього фахівця і звичайно, кожне цивілізоване суспільство зацікавлене у

формуванні високого рівня естетичної культури спеціалістів-фахівців, учнівської та студентської молоді» [35, с. 4-5].

Крім того, автор наголошує, що «суспільство ставить перед учителем саме професійну вимогу – бути людиною високої естетичної культури, яка повинна мати чіткі уявлення про естетичні форми пізнання; розуміти естетичну сутність явищ дійсності й мистецтва, вміти цю сутність донести до учнів; володіти вмінням виявляти специфічні естетичні можливості в кожному навчальному предметі, відбирати найбільш цінний в цьому відношенні матеріал; чітко уявляти необхідний мінімум естетичних знань і навичок, яким має оволодіти учень і визначити рівень естетичної вихованості; мати певний рівень підготовки до художньо-естетичної діяльності; у процесі навчання і виховання впливати не лише на розум і пам'ять, а й на почуття та емоції учнів»[15, 5].

М.Кичук вважає, що тільки творчо розвинена особистість сучасного педагога здійснює безпосередній вплив на збагачення творчих сил школярів і розвиток їхньої естетичної свідомості. Дослідник, як і багато інших, вважає, що вчитель, який підходить до процесу навчання творчо, вносить новизну й оригінальність у свою роботу, що сприяє формуванню творчих сил дитини і відбивається у процесі самовираження творчої індивідуальності [51, с.51-52].

Зараз, відроджуючи традиції минулого, повертаючись до витоків національного виховання, державна політика у галузі освіти відновлює й поширює художньо-естетичне виховання студентської молоді. Однак, на наш погляд, головна мета естетичного виховання у вузі не повинна зводитися тільки до того, щоб дати якомога більше знань про мистецтво, необхідно акцентувати увагу на розвиткові емоційної сфери, формуванні художньої й естетичної культури, що, як наслідок, неминуче приведе до виникнення зацікавленості мистецтвом.

Тому для здійснення вказаних положень необхідно шукати такі підходи саме у навчальній діяльності, які у практиці вищої школи забезпечували б

готовність слухачів магістратури до спілкування з мистецтвом, максимально заохочували б їх до творчої діяльності, розвивали естетичну свідомість.

Аналіз педагогічної літератури показує, що багато вчених минулих століть, аналізуючи можливості й особливості естетичного виховання студентської молоді, підкреслюють суттєві й актуальні у сьогоднішній практиці навчання проблеми. Уже К.Ушинський та В.Сухомлинський у своїх працях вказують на те, що для виховання естетичних почуттів дітей необхідна грамотна організація педагогічного керівництва, що порушує питання про відповідну підготовку вчителя. Крім того, вони акцентували увагу на тому, що будь-яка наука містить естетичний елемент, і вчителі повинні самим безпосереднім чином використовувати це у вихованні дітей [11; 16].

К.Ушинський говорив, що людина в молодості виховується духом сімейним, духом школи і духом того сіспільства, в якому їй доводиться жити.

Тому саме від освітньо-культурного простору закладу освіти залежить спрямованість професійного та особистісного б'зростання молодого людини.

А.Макаренко надавав першочергового значення вихованню артистичності у майбутнього вчителя. Він вважав, що навички грамотного мовлення, уміння рухатися і вести себе перед аудиторією є складовими професійних якостей учителя і значно допомагають йому в роботі [62]. Особливо він вказував на те, що викладачі вузів повинні більше уваги надавати формуванню артистичності у здобувачів освіти – майбутніх учителів (особливо вчителів молодших класів). Бо в цей період закладається духовний фундамент особистості, формується її морально- естетичні погляди, а найбільш яскраві події залишають глибокий слід в емоційній пам'яті на все життя [62, с.46-47].

Процес сучасного естетичного виховання слухачів магістратури у закладах вищої освіти передбачає використання таких форм і методів, які сприяють формуванню педагогічної культури вчителя засобами мистецтва. Ступінь розвитку естетичних почуттів у слухачів магістратури як передоснови у становленні його професіоналізму підкреслюється у працях багатьох

вітчизняних і зарубіжних педагогічних діячів: З.Гіптерс, Ю.Кузнецова, О.Рудницької, Л.Хомич та багатьох інших.

Розглянемо, у чому ж власне полягає проблема формування естетичних почуттів здобувачів освіти у вищій школі. Теоретичні і практичні узагальнення свідчать, що складність полягає в тому, що об'єктивно вища школа змушена вирішувати дві задачі, достатньо близькі за змістом, але досить-таки відмінні за своєю спрямованістю і метою. З одного боку, вища школа змушена, перш ніж вирішувати специфічні для неї задачі стосовно естетичного виховання здобувачів освіти, підтягнути, підняти художню культуру здобувачів освіти початкових курсів до мінімально необхідного рівня, який відповідає вимогам загальної культури, які здобувачі освіти повинні були одержати у середній школі. Але, як правило, на майбутнього вчителя має вплив не стільки школа, скільки середовище, в якому він виріс, і цей культурно-соціальний прошарок дає основу для подальшого художньо-естетичного розвитку особистості.

З іншого боку, одночасно з цією задачею вирішується відповідно специфічна виховна задача естетичного виховання щодо підготовки здобувачів освіти до культурно-виховної функції інтелігенції, розвитку творчих здібностей у соціально-професійній сфері, уміння жити і творити за законами краси. При цьому, визначає Н.Кузьміна, друга задача або взагалі не визначається, або визначається абстрактно, досить загально, без створення реальних шляхів і засобів розв'язання проблеми, а практично справа обмежується проведенням системи художніх заходів загального плану без достатньої спадковості у змісту, формах і методах із середньою школою.

Принципової важливості набуває визначення специфіки самого об'єкта виховання (здобувача освіти), бо вся система педагогічного впливу повинна будуватися з урахуванням особливостей його розвитку і становлення, що дозволить конкретизувати шляхи естетичного виховання та ефективно їх реалізувати.

Багато вчених (О.Винославська, А.Комарова, Т.Рейзенкінд, Е.Фаустова, Л.Хомич, Г.Шевченко та ін.) визначають студентство як відносно відокремлену

спільність у середовищі молоді, специфічну соціальну групу. Вони володіють рядом вікових і соціально-психологічних особливостей. Відносно до віку вони - верхня межа юнацького періоду, що відповідно позначається надбанням нових особистісних властивостей і якостей. Студентський віковий період характеризується рядом нових особливостей, придбаних у процесі соціалізації особистості. Більш висока соціальна зрілість здобувачів освіти порівняно з молодими людьми раннього юнацького віку підвищує ступінь їхньої самостійності і незалежності від сім'ї, від старшого покоління. Це призводить до змін співвідношення між вихованням і самовихованням у процесі їхнього формування. Саме тому значне місце посідає усвідомлення здобувачем освіти свого місця в навколишньому світові, співвіднесення рівня свого естетичного розвитку і майбутньої професійної діяльності. Послаблюється формуючий вплив сім'ї і зростає вплив суспільства, різноманітних молодіжних організацій, неформальних угруповань, а також самих навчально-виховних закладів. І одна із проблем полягає у тому, який із впливів виявиться переважаючим.

Студентство характеризується також спільністю побуту, умовами життя, соціологічними потребами, психологією, ціннісними орієнтаціями і цілим рядом інших особливостей, які є наслідком їхнього статусу як здобувачів освіти. Студентські права й обов'язки, академічна атмосфера, академічні стосунки і дисципліна формують діловитість, більш високе почуття відповідальності, ініціативи, активного і творчого ставлення до дійсності. Вони мають високу свідомість, більш правильно і точно усвідомлюють себе, мають більш реальну самооцінку. Це дає їм можливість більш зріло розуміти роль мистецтва й естетичних цінностей, а також різних видів діяльності для гармонійного розвитку людської особистості.

Провідний фахівець у галузі формування професійно-педагогічної культури майбутнього викладача Т.Рейзенкінд, враховуючи національний і власний досвід, спираючись на філософію освіти, вважає, що «особистість викладача повинна мати ознаки універсальності, тобто володіти вміннями узагальнювати отримані спеціальні знання, навички і здійснювати їх

перенесення в різні педагогічні ситуації, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності майбутнього викладача в умовах використання в практичній діяльності засобів різних видів мистецтва...» [94, 56].

О.Семашко вважає, що студентству притаманна специфічна субкультура, ядро якої становлять художньо-естетичні смаки і характеристики. До специфічних рис студентства він відносить: особливу цілісно-естетичну зрощеність способу життя, характеру діяльності й сприйняття дійсності, схильність до естетизації й гармонізації світу і свого буття в ньому; специфічність художньо-естетичного ставлення до дійсності залежно від спеціалізації, професіоналізації; розвиненість самодіяльної художньої творчості, що як домінанта впливає на характер та устрій художньо-естетичної свідомості здобувачів освіти; суперечність між відносно розвиненими, специфічно структурованими художніми потребами і реальними можливостями їх реалізації; пізнавальну та гедоністичну орієнтацію у функціонуванні мистецтва; розвиненість раціональної складової художньо-естетичних поглядів і рефлексій; авангардність, інноваційність, постмодернізм; прагнення новизни та естетичного оновлення світу і свого буття в ньому, динамізм розвитку; підвищену інтенсивність спілкування у зв'язку з освоєнням мистецтва і творчістю; зростаючу естетично-індивідуалістичну відчуженість, індивідуалізацію освоєння мистецтва в поєднанні з колективістськими формами [9].

Ми вже говорили про те, що в основі формування естетичних почуттів лежить два процеси – залучаючи здобувачів освіти до мистецтва, підвищуючи рівень їхнього особистісного сприйняття художніх творів, ми тим самим організуємо процес привласнення індивідом суспільного досвіду, і в цьому світлі широкого значення набуває питання про естетичну соціалізацію особистості, що є надзвичайно важливим для підготовки майбутнього педагога у вищій школі.

Останнім часом чималий внесок у розробку даної проблеми внесла З.Гіптерс, яка пов'язує процес естетичної соціалізації особистості із виховною роллю мистецтва [15].

Крім того, як зазначає Л.Хомич, ефективність підготовки майбутніх педагогів буде в значній мірі залежати:

- від рівня художньої культури, яку набувають здобувачі освіти у процесі знайомства з різними видами мистецтва;
- від внутрішньої, соціально-психологічної культури як форми і процесу організації здобувачем освіти своєї життєдіяльності на побутовому рівні;
- від рівня інтелектуальної культури;
- від професійної культури як уміння творчо організовувати цілісний навчально-виховний процес [11].

Особливого значення Л.Хомич надає професійним якостям майбутнього викладача, які обумовлюють важливість підготовки здобувачів освіти у межах вивчення психолого-педагогічних наук. До професіограми викладача дослідник включає оволодіння педагогічною майстерністю, особливостями організації взаєностосунків між учасниками педагогічного процесу, чесність, педагогічний стиль і тон, мовленнєву культуру, педагогічний такт, зовнішній вигляд і, що особливо важливо, особисту культуру здобувача освіти, яка формується на основі загальної художньо-естетичної культури.

Багато дослідників [15; 11; 24] вважають, що найбільш максимальної ефективності у процесі формування естетичних почуттів можна досягти при спеціально організованому характері естетичного впливу, у процесі навчальної діяльності, яка носитиме комплексний характер предметного курсу, що навчає, й емоційного впливу інтегрованим комплексом мистецтв. Бо у процесі навчальної діяльності відкриваються необмежені можливості для ознайомлення здобувачів освіти з художньо-творчим потенціалом національної та світової культури, завдяки якій ми плануємо розвивати їхню емоційну сферу і таким чином впливати на формування естетичної свідомості, компонентом якої і є естетичні почуття.

Найбільшого ефекту при формуванні емоційно-почуттєвої сфери у майбутнього вчителя дає саме комплексність використання різних видів мистецтв у процесі вивчення педагогічних дисциплін. Багато сучасних дослідників (З.Гіптерс, В.Личковах, Л.Масол, Н.Миропольська, О.Рудницька, Л.Хомич та ін.) вказують на те, що мистецтво повинно бути повноправним компонентом змісту педагогічної підготовки майбутнього вчителя, яка відповідала б специфіці естетико-художнього процесу засвоєння.

Так, відомий фахівець у галузі професійної підготовки майбутнього вчителя Т.Рейзенкінд, широко розробляє питання «поліхудожньої діяльності», і вважає, що професійно-педагогічна культура майбутнього вчителя «повинна базуватися на єдності технологій навчання за допомогою використання комплексу мистецтв. Це сприяє впровадженню в професійно-педагогічну діяльність вчителя методу порівняльного аналізу загальних і специфічних особливостей різних видів мистецтва» [45, 57].

Як уже відзначалося, естетичне сприйняття – перший ступінь формування естетичних почуттів, процес, без якого розвиток почуттів неможливий. Зміст естетичного сприйняття залежатиме і від тих умов, в яких здійснюється цей процес – на заняттях, позанавчальній діяльності тощо. Для того, щоб визначити ефективні і раціональні методи виховання і навчання, педагогічні умови і шляхи формування естетичних почуттів, необхідно зрозуміти, наскільки значна роль викладача у вузі.

У даній системі спостерігається наступність: викладач закладу вищої освіти – здобувач освіти (майбутній педагог) – дитина. Тому залежно від того, наскільки високий рівень естетичної та художньої культури викладача, настільки розвинена його естетична свідомість, настільки високий рівень сформованості його почуттів. Наскільки добре володіє він методикою, прийомами, засобами і методами навчання і виховання і, як наслідок, передачі накопиченого культурного досвіду, настільки підвищується процес ефективності засвоєння здобувачами освіти цього досвіду, підвищується їхня особистісна культура як майбутнього педагога.

Між педагогом і здобувачем освіти складаються своєрідні соціальні стосунки, оскільки викладачі вищої школи беруть участь у підготовці здобувачів освіти до педагогічної професії, у той час, як студентство є такою соціально-професійною групою, яка спрямована на засвоєння нового соціального положення, соціально- професійних і морально-естетичних цінностей. Це поглиблює сферу і зміст їхніх стосунків, виводить за межі навчально-виховного процесу, заохочує педагога до всебічного пізнання і впливу на здобувачів освіти, особливо у процесі спільної творчої діяльності (І.Зязюн, А.Комарова, С.Мельничук, Г.Шевченко та ін.).

Необхідно також вказати на зв'язок процесу формування естетичного почуття із самопізнанням, становленням здобувача освіти педагогічного ЗВО як майбутнього вчителя, з його професійним покликанням. Як стверджує О.Семашко, відповідність здобувача освіти своєму покликанню, своєму професійному майбутньому викликає у нього високий ступінь задоволеності, підйому, естетичного почуття та ентузіазму. А міра реалізації покликання впливає на весь комплекс характеристик здобувачів освіти, на всю систему естетичної свідомості, на характеристику ставлення особистості до культурних цінностей [98].

Таким чином, майбутня професійна діяльність здобувачів освіти – спеціалістів з виховання та навчання дітей, передбачає передачу ними не тільки освітнього, але й культурного досвіду багатьох поколінь. Питання естетичного виховання здобувачів освіти обумовлено перспективою створення цілісної освітньої системи (дитячий садок <-> школа <-> ЗВО), яка передбачає поетапну наступність у розвитку особистості (викладач ЗВО <-> здобувач освіти <-> дитина).

1.3 Аналіз стану щодо формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти

Суспільство завжди висуває соціальні вимоги до професійної і загальнокультурної підготовки вчителів як до майбутніх спеціалістів з

виховання й навчання дітей, стосовно передачі ними культурного досвіду та естетичних цінностей багатьох поколінь. Адже основне призначення педагога – допомогти дитині засвоїти цей досвід, виробляючи у неї тим самим суспільні та культурні властивості та якості, розвиваючи її як особистість.

Проблема формування естетичних почуттів у здобувачів освіти є однією з найважливіших у педагогіці, тому пошук шляхів її вирішення завжди у центрі уваги багатьох вищих педагогічних закладів. Зокрема, проаналізувавши досвід з даної проблеми вузів України, ми звернули увагу на досвід роботи Луганського національного педагогічного університету ім.Т.Шевченка.

Навчальні дисципліни, які здобувачі освіти вивчають у закладах вищої освіти, поділяють на три групи:

– до першої групи входять предмети, що розкривають об'єктивні закономірності природи й суспільства і забезпечують теоретичне наукове пізнання світу (математика, біологія, історія та інші спеціальні дисципліни у конкретних галузях знань). При вивченні цих предметів важливо розкрити естетичну сутність явищ природи і суспільства. Аналізуючи сутність явищ, учні знайомляться з гармонією їхнього розвитку, бачать гармонію у доцільному використанні вивчених законів, дисгармонію – у їхньому порушенні;

– до другої групи належать такі навчальні дисципліни, які розвивають практичні навички, вчать практичному пізнанню світу (фізкультура, трудова діяльність, лабораторно-практичні заняття з теоретичних дисциплін). В естетичному вихованні вони сприяють накопиченню естетичного досвіду і відбиттю одержаних уявлень про прекрасне у практичній діяльності, у реальному житті, формують навички, необхідні для естетичної й художньої творчості;

– третю групу становлять предмети, які розкривають картину світу в образах, що естетично сприймаються (дисципліни художнього циклу). Вони забезпечують розвиток високого художнього смаку, загальний естетичний розвиток особистості, розуміння значної ролі мистецтва, його специфічних засобів зображення дійсності [42].

Особливе місце у навчально-виховному процесі ЗВО і в практиці підготовки майбутнього вчителя посідають дисципліни педагогічного циклу. Їхня важливість обумовлена формуванням духовного начала у розвиткові свідомої професійної творчості майбутнього вчителя. У Луганському, національному педагогічному університеті ім.Т.Шевченка запропонований зміст основних компонентів професійної підготовки здобувачів освіти при вивченні курсу педагогічних дисциплін, основою якого є естетичний компонент. До курсу «Теорія й історія педагогіки» включено спеціальні розділи, які дають можливість ознайомитися з концепціями естетичного виховання і виявити особливості використання комплексу мистецтв у навчальній діяльності школярів.

Формуванню естетичних почуттів здобувачів освіти сприяє використання на заняттях педагогічного циклу елементів театральної підготовки, створення ситуації для розв'язання педагогічних проблем, залучення здобувачів освіти до драматичного мистецтва. Особливості навчальної драматизації розраховані на активне залучення здобувачів освіти до процесу інтелектуально-емоційного самовираження. Ці заняття сприяють розвиткові почуттєвої сфери, творчої уяви, самопізнання здобувачів освіти, озброюють їх навичками спілкування, а також самоконтролю, допомагають краще розуміти інших людей, глибше проникнути в їхній внутрішній світ та світ героїв, яких вони зображують [42].

Таким чином, використання на заняттях педагогічного циклу елементів драматичної творчості сприяє розвиткові естетичного потенціалу здобувачів освіти, чуттєвого сприйняття, позитивної самооцінки, організаторських, комунікативних здібностей.

Особливу роль у формуванні естетичних почуттів у Луганському національному педагогічному університеті ім.Т.Шевченка відіграють куратори академічних груп, які намагаються повсякденно виховувати естетичний світогляд, формувати естетичні елементи буття, образу життя здобувачів освіти, конструювати систему естетичних знань та оцінок, поступово підіймати

студентську культуру, прищеплювати їм специфічні професійно-культурні, художні, естетичні цінності.

Розвиток естетичної культури здобувачів освіти є основоположним аспектом філософії освіти Слов'янського державного педагогічного університету. Ця культура складається зі складної системи професійних знань, навичок і засвоєння професійних стандартів поведінки. Навчальна програма підготовки розроблена з метою оптимізації процесу естетичного виховання майбутніх учителів. Це досягається завдяки комплексу дисциплін, серед яких «Педагогіка», «Теорія і методика управління мистецькою діяльністю», «Організація творчої діяльності учнів початкової школи». Ці курси, якщо їх ефективно використовувати, можуть сприяти естетичному вихованню здобувачів освіти шляхом інтеграції педагогічних, філософських та психологічних принципів.

Поступовий процес естетизації знань і вмінь учнів починається вже на першому курсі. У рамках курсу «Педагогіка сучасної школи» здобувачі освіти дізнаються про значення естетичного виховання у формуванні всебічно розвиненої та врівноваженої особистості. Вони також досліджують, як естетичне виховання пов'язане з розумовими, моральними та фізичними аспектами розвитку дитини, що спонукає їх до розгляду міждисциплінарних підходів до естетичного виховання. Протягом курсу розглядаються такі теми, як «Методи науково-педагогічного дослідження», «Мета і завдання виховання», «Роль сім'ї у розвитку дитини», «Театралізовані ігри», «Естетичне та художнє виховання учнів шкільного віку». Діти» надають здобувачам освіти широкі можливості для аналізу та вивчення різних напрямів, форм і методів естетичного виховання.

У цьому навчальному закладі дуже важливо, щоб вчитель допомагав учням розвивати емоційне сприйняття світу через матеріал курсу. У рамках навчання за напрямками «Теорія і методика музичного виховання», «Теорія і методика художньої діяльності», «Історія мистецтва» як здобувачі освіти, так і викладачі відвідують виставки, вистави, концерти. Крім того, значну роль в

естетичному вихованні учнів відіграють такі предмети, як Вітчизняна та світова дитяча література. Ці навчальні дисципліни сприяють розвитку пізнавального інтересу, естетичного смаку, підвищенню культурної обізнаності. Філософські науки, зокрема філософія, етика, естетика, релігієзнавство та логіка, мають величезний потенціал для формування естетичної готовності до роботи з учнями початкової школи. Дослідження показали, що найуспішнішим підходом до викладання цих предметів є емоційне та образне мислення. Для подальшого сприяння педагогічному впливу такі засоби навчання, як альбоми репродукцій, ілюстрації, слайди та фільми, є важливими компонентами навчання в класі [42].

Розвиток професійної компетентності з естетичного виховання майбутніх учителів, які працюватимуть з учнями початкової школи, є процесом, який охоплює все навчання у ЗВО. Цей процес в першу чергу здійснюється через педагогічну практику, яка запроваджується на другому році навчання. У ході практики здобувачі освіти навчаються використовувати прості діагностичні методи оцінки естетичного виховання учнів початкових класів, орієнтуються на застосування різноманітних видів художньо-естетичної діяльності в навчальному процесі. Педагогічна практика дає широкі можливості для творчого самовираження, і важливо виховувати у спілкуванні з майбутніми вчителями початкової школи такі позитивні емоції, як радість, співчуття, почуття виконаного обов'язку. Вкрай важливо створити атмосферу, яка сприятиме самостійності учня у виборі завдань і методів їх вирішення. Міні-завдання дослідницького спрямування, а також творчі проекти з психології художньої творчості, образотворчого мистецтва, театральної діяльності часто є основою курсових чи дипломних робіт здобувачів освіти і відіграють значну роль у підготовці здобувачів освіти до викладання естетичного виховання учням початкової школи. [14].

Аналізуючи результати виробничої практики в загальноосвітньому навчальному закладі, виявлено, що здобувачі освіти мають розвинену професійну підготовленість за окремими напрямками. Ці сфери включають здатність використовувати ігрові підходи та техніки під час навчання учнів

початкових класів естетичного виховання, бажання інтегрувати естетичні елементи в педагогічну практику та здатність сприймати естетичні якості предметів у своєму оточенні.

Важливим аспектом підготовки учнів початкових класів до естетичного виховання є наукові дослідження, які проводять самі учні. Такі дослідження включають створення курсових і дипломних робіт, а також участь у проблемних групах. У процесі дослідження перед учнями ставиться завдання глибше заглиблюватися у світ дитини, розвивати естетичні почуття учнів початкових класів, удосконалювати їх творчі здібності, вивчати образотворчу діяльність дітей, у тому числі унікальні якості художньої творчості.

Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова є навчальним закладом, який виконує завдання суспільства виховувати людей, які володіють інтелектуальними та творчими здібностями, щоб процвітати та виробляти в умовах, що постійно змінюються, сприяючи культурному розвитку нації. Тому однією з основних його цілей є виховання художньо-естетичної культури здобувачів освіти, виховання в них естетичних якостей і художніх умінь, формування естетичних переживань і ставлення до навколишнього світу, збагачення цими якостями їх професійної діяльності.

У цьому закладі розвиток художньо-естетичної майстерності відбувається через діалектичний обмін між людиною та творами мистецтва. Цей обмін має декілька форм: віртуальний (з творцем і героями твору), міжособистісний (про мистецтво) та внутрішній діалог (процес осмислення художніх вражень і формування ставлення до мистецтва). Зміст і спрямованість цього обміну залежать від жанру мистецтва, особистого художньо-естетичного походження індивіда та його естетичних спроб.

У системі професійної освіти особливості художнього розвитку та естетизму виявляються як через професійно-творчий напрямок, так і через зміст та керівництво, яке диктується стандартами професії для її спеціалістів. У результаті необхідно посилити увагу до створення естетичних якостей, які є значущими в професії, таких як естетичні уподобання, вимоги, інтереси та

ідеали, а також художні навички, які є важливими для професіонала. , включаючи чутливість до слів, форми, кольору, здатність до візуалізації та емоційну чутливість.

Високий рівень художньо-естетичного прогресу досвідченого художника засвідчується їхнім почуттям задоволеності результатом і процедурою своїх творчих та естетичних починань. Це відчуття задоволення надихає їх намагатися включити унікальний, неортодоксальний принцип у свою професійну роботу та виконувати її відповідно до принципів краси.

Здатність художньо-естетичного розвитку впливати на інші аспекти особистості людини, такі як духовне, моральне та фізичне зростання (останнє з яких включає такі дисципліни, як хореографія та спів), є вирішальною рисою. Ця здатність історично вкорінена в уявленні про всебічно розвинену, гармонійно розвинену людину, яка втілює в собі такі характеристики, як «духовне багатство, моральна чистота і фізична досконалість».

Художньо-естетичному розвитку студентської молоді у закладах вищої освіти сприяє навчально-методичний центр мистецтв, яким започатковано навчальні проекти й конкурси, а саме: конкурс «Краса рятує світ», конкурс-виставка «Запрошуємо до творчості», проект «Прекрасне і потворне у мистецтві» та ін. Конкурси та виставки спрямовані на розвиток у здобувачів освіти естетичної культури, удосконалення естетичних смаків, ідеалів, проявів творчості.

Підготовка кадрів у Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім.К.Ушинського має свою специфіку. Фахова підготовка сприятиме творенню здобувачем освіти самого себе [42].

Естетична культура є результатом активного творчого засвоєння особистістю культурного спадку суспільства. Творчо обдарований викладач спроможний забезпечувати гармонійний розвиток здобувача освіти [11].

Естетична культура особистості є інтегративною якістю.

Розвиток естетичної культури здобувачів освіти засобами театрального мистецтва полягає в постійному вдосконаленні вміння розуміти й відчувати закладений у сценічних творах режисерський задум.

Функціональними особливостями естетичного виховання є ціннісно-орієнтаційний ефект, артистизм, креативність, евристичність, компенсаторна спрямованість.

Аналіз сучасного стану практики роботи закладів вищої освіти свідчить про те, що дійсно, особлива увага звертається на розвиток естетичних почуттів у здобувачів освіти. Проте не систематичність, не цілеспрямованість даної роботи вимагає нових пошуків її вдосконалення.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

2.1 Врахування змісту навчальних дисциплін при формуванні естетичних почуттів у процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти

Умови – це багатопланова і змістово наповнена дефініція [54].

О. Абдулліна виділяє такі психолого-педагогічні умови формування естетичних почуттів у слухачів магістратури у навчальній діяльності:

– Освоєння та впровадження у навчальний процес теоретичної моделі формування естетичних почуттів здобувачів освіти засобами мистецтва.

– Урахування специфіки кожного навчального предмета, використання міжпредметних зв'язків, художньо-естетична спрямованість навчального процесу.

– Продуманий відбір викладачами художніх засобів, що відповідають системі критеріїв до відбору творів.

– Системне використання комплексу мистецтв у навчальній діяльності.

– Орієнтація навчання на приблизно однаковий життєво-емоційний досвід здобувачів освіти, а не на здібності до творчості. Різний соціальний досвід, умови життя і здібності здобувачів освіти ставлять їх у нерівне становище при оволодінні новими знаннями і способами діяльності. Тому слід звертати увагу при організації навчальної діяльності, перш за все, не на вміння самовиражатися і тим більше не на спеціальні здібності здобувачів освіти, а на їхній особистісний, соціально-орієнтований емоційно-чуттєвий досвід і прагнення до практичного оволодіння основами професійної діяльності.

– Естетична освіченість та високий рівень культурно-естетичного розвитку викладачів. Особистість педагога має найбезпосередніший вплив на формування внутрішнього світу здобувачів освіти. Його особистісні та професійні якості повинні знаходити своє відображення у всіх видах і сферах

діяльності: в емоційному ставленні педагога до матеріалу, що викладається, до твору мистецтва і слухачів; до потреби особистого спілкування з явищами естетичного характеру й уміння їх аналізувати, в широкому художньо-естетичному кругозорі. Все це потребує систематичного підвищення професійного рівня, підготовленості викладача до організації такого виду роботи, що безпосередньо пов'язано з оволодінням педагогом новими інформаційними технологіями стосовно естетичного виховання здобувачів освіти і підвищення рівня та якості викладання.

– Оптимальне поєднання навчальної та позанавчальної діяльності. Організація профільних факультативів, різноманітних секцій, заходів художньо-естетичної спрямованості дозволяють здобувачам освіти згідно власних смаків і здібностей обрати заняття за інтересами. У позанавчальній діяльності здобувачі освіти мають можливість більш широко ознайомитися з художніми творами й оволодіти методикою вибору й застосування творів мистецтва, умінням аналізувати тощо, тобто закріпити одержані знання на практиці або розширити їх.

– Створення сприятливої емоційно-естетичної атмосфери, що забезпечує відповідне налаштування на певний рід діяльності і сприяє організації найефективнішого впливу на здобувачів освіти. Крім того, необхідно по можливості ізолювати приміщення від надмірного шуму, підібрати принагідне освітлення і забезпечити усамітнення на певний час у даному приміщенні (не допускається ходіння, запізнення тощо). Важливим є й естетичне оформлення аудиторії.

– Наявність необхідної аудіовізуальної техніки (комплектів діапозитивів, грамплатівок, компакт-дисків, магнітофонних та відеозаписів художніх творів). По можливості необхідно також використати і сучасні засоби навчання: комп'ютери (як інформаційне джерело), відеокамери (для фіксації подій, аналізу результатів діяльності) [1].

Для подальшого дослідження ми вибрали такі педагогічні умови формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти, а саме:

врахування змісту навчальних дисциплін при формуванні естетичних почуттів у процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти, оптимальне поєднання навчальної та позанавчальної діяльності при формуванні естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти, розробка моделі процесу формування естетичних почуттів.

У сучасних умовах реформування вищої школи особливого значення набуває виховання у сучасної молоді естетичних почуттів, які відіграють визначальну роль в активізації пізнавального інтересу, естетичного ставлення до дійсності, природи, людини, у формуванні ціннісних орієнтацій та розвитку духовно-творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця.

Особливе значення у розвитку естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти відіграє зміст педагогічної освіти. Він сприяє активізації пізнавального інтересу, естетичному ставленню до дійсності, природи, людини.

На нашу думку, основними принципами структурування змісту підготовки майбутніх викладачів в магістратурі є:

Принцип діяльності. На заняттях здобувач освіти постійно знаходиться у процесі відкриття нових знань. Адже дія – спосіб пізнання, переживання, співучасті як з боку здобувача освіти, так і з боку педагога.

Принцип варіантності. Кожен педагог має право пропонувати на заняттях емпіричний матеріал, аналогічний запропонованому, який не суперечить концептуальній позиції авторів. Здобувачу освіти ж надається можливість для оптимального самовираження через здійснення права вибору у запропонованих проблемних ситуаціях.

Принцип креативності (організації творчої діяльності). Педагог провокує і заохочує творчу активність здобувачів освіти, створюючи ситуації, в яких кожен здобувач освіти стає артистом і реалізує своє творче начало через колективну й індивідуальну діяльність. Умовою успіху є програвання кожної окремої ситуації, її промовляння, пропущення через внутрішню культуру здобувача освіти, яка становить сукупну культуру колективу.

Принцип нерозривності. Процес естетичного розвитку не закінчується на заняттях, а продовжується у позанавчальній діяльності, у сім'ї, у системі додаткової освіти.

Принцип гуманності. Любов до життя, любов до мистецтва, любов до дитини. Без цієї триєдності неможливе цілісне формування особистості, неможливе створення творчої атмосфери на заняттях, кожне із яких повинне стати для здобувача освіти єдиним і неповторним [13].

Для ефективності здійснення естетичного виховання пропонуємо також керуватися такими принципами:

- врахування особливостей соціальної психології, віку, розвитку естетичних потреб, смаків, поглядів здобувачів освіти як специфічної соціальної групи;

- врахування індивідуальних особливостей особистості здобувача освіти і врахування особливостей соціального та естетичного розвитку колективу (інституту, факультету, академгрупи);

- професійна спрямованість естетичного виховання; беззаперечне врахування естетичної діяльності у всіх формах роботи ЗВО [21].

Реалізація цих принципів дозволить визначити конкретний зміст, форми і методи естетико-виховної роботи стосовно формування естетичних почуттів.

Розкриємо особливості естетичного розвитку майбутніх менеджерів освіти у процесі їх підготовки за спеціальністю «Початкове навчання».

Проаналізувавши основні напрямки роботи у вузі, визначивши стан естетичного виховання стосовно формування естетичних почуттів, ми використали цілий ряд методів. Зокрема підготували й проаналізували анкету для викладачів (Додаток А), питання якої були орієнтовані:

- на з'ясування розуміння викладачами сутності естетичних почуттів у цілому;

- на можливості розвитку естетичних почуттів у процесі організації навчально-виховної роботи;

– на використання творів мистецтва у навчальному процесі (їхня конкретизація і мета використання).

Бесіди з викладачами, а також аналіз навчальних програм педагогічної академії, робочих планів викладачів мали на меті з'ясувати, які навчальні дисципліни найбільш сприяють естетичному розвитку майбутніх менеджерів освіти; які предмети і яка кількість годин відводиться на вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу (як базових мистецтвознавчих предметів, що мають визначальні можливості для естетичного виховання здобувачів освіти, розвитку їхньої естетичної свідомості); як вирішуються завдання естетичного виховання, зокрема, завдання формування естетичних почуттів на загальнопедагогічних і професійно- зорієнтованих дисциплінах.

Цикл гуманітарних і соціально-педагогічних дисциплін на магістратурі в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії представлений такими предметами: «Філософія освіти», «Іноземна мова», «Менеджмент вищої освіти», «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Сучасні інформаційні технології в освіті», «Методика викладання педагогіки», «Охорона праці в галузі освіти», «Актуальні проблеми педагогіки», «Актуальні проблеми психології», «Вища освіта України і Болонський процес», «Педагогічна етика», «Основи конфліктології», «Психологія особистості» та ін.

Одним з найважливіших аспектів підготовки майбутніх менеджерів освіти – майбутніх викладачів, є вивчення таких дисциплін як «Педагогіка вищої школи», «Актуальні проблеми педагогіки».

Зміст курсів ґрунтується на освоєнні та впровадженні наукових та нових інформаційних технологій; враховує інноваційний характер навчальної роботи, індивідуалізацію навчання, моніторинг освітнього процесу і вимоги до зростання якості освітніх послуг.

Навчальна програма з «Педагогіки вищої школи» передбачає вирішення таких завдань як: оволодіння теоретичними і методологічними знаннями з курсу на основі аналізу структури і функцій педагогічної діяльності викладача вищої школи, опанування практичними провідними видами роботи із

здобувачами освіти, що передбачається підготовкою випускників магістратури до проведення власної наукової роботи та набуття ними обсягу професійних вмінь в ролі асистента, викладача навчального закладу різних рівней акредитації.

Особливості дисциплін педагогічного циклу полягають у тому, що ці предмети закладають певні теоретичні основи професійної діяльності вчителя. Засвоюючи курс «Педагогіка вищої школи», студентів вчать сприймати педагогічну науку не просто як систему, що склалася історично, а, перш за все, як мистецтво – мистецтво викладання, виховання, спілкування тощо. Педагогіка вищої школи дозволяє розглядати в сукупності з викладанням окремих етапів історичної періодизації різні факти творчості – перетворювальної діяльності у житті великих педагогів та вчених. Але на прикладі різноманітних шкіл, виховних організацій та педагогічних течій викладач має змогу показати особливості і можливості використання мистецтва при навчанні дітей, вказати на взаємозв'язок організації такого виду навчання і виховання на процес формування внутрішнього духовного світу особистості. Використання на заняттях комплексу творів мистецтва дозволяє більш наочно і дієво показати, як ті або інші проблеми у розвитку суспільства переломлюються через внутрішнє бачення автора і відбивають особливості епохи. Педагогіка вищої школи наділена такою специфічною можливістю, як розкриття взаємозв'язку національних, загальнолюдських та особистісних цінностей. Приклади, образи історичних діячів дозволяють викладачеві сформувати справжній інтерес і любов до педагогічної професії, розвинути прагнення до саморозвитку та самовиховання. Крім того, вони сприяють активізації пізнавального інтересу у здобувачів освіти, естетичному ставленню до дійсності, природи, людини, формуванню ціннісних орієнтацій та розвитку духовно-творчого потенціалу особистості слухача магістратури.

Використання комплексу мистецтв при вивченні курсу «Актуальні проблеми педагогіки» допомагає здобувачам освіти зрозуміти особливості мистецтва як одного з спрямовуючих факторів при педагогічному керівництві

навчально-виховним процесом, як вирішальний фактор при розв'язанні багатоцільової політики формування особистості. Зміст кожної теми при вивченні курсу «Актуальні проблеми педагогіки» може розглядатися через призму формування внутрішнього світу здобувачів освіти.

Вивчення курсів «Психологія вищої школи» та «Актуальні проблеми психології» є складовою частиною циклу педагогіко-психологічних дисциплін.

У процесі вивчення актуальних проблем психології, майбутній менеджер освіти знайомиться з умовами і основними закономірностями впливу на формування і удосконалення особистості здобувача освіти. Ці курси дають уявлення про психологію педагогічної діяльності, сприяють формуванню педагогічних здібностей і вмінь майбутнього викладача.

Особливого значення під час вивчення психології вищої школи відіграє формування естетичних почуттів майбутніх менеджерів освіти. Даний предмет відкриває більш широкі простори для розкриття і розуміння сутності естетичної свідомості та її компонентів. Тема «Почуття й емоції» може розглядатися у таких напрямках: здобувачі освіти знайомляться з класифікацією, фізіологічними особливостями виникнення і механізмом протікання почуттів, засобами їхнього вираження й емоційного забарвлення. Викладач в ході вивчення навчальної дисципліни розкриває методи психологічної науки, спрямовані на пізнання емоційної та почуттєвої сфери, психологічні особливості використання творів мистецтва у роботі вчителя, їхній вплив на свідомість дітей.

Надзвичайно важливими, на наш погляд, є міжпредметні зв'язки. Оскільки можливості навчальних предметів досить обмежені, то паралельне вивчення предметів художньо-естетичного циклу повинне спрямовуватися на те, щоб навчити здобувачів освіти умінню аналізувати художні твори, враховуючи тонкощі окремих видів мистецтва. Вони повинні сприяти появі основи для художнього аналізу творів, тобто оволодіння специфічною мовою і виражальними засобами.

Значну роль для розвитку естетичних почуттів майбутніх менеджерів освіти при вивченні «Психології вищої школи», «Актуальних проблем психології» відіграє виконання творчих завдань наукового спрямування, розв'язання проблемних ситуацій та завдань, написання повідомлень, рефератів, виступів на задану тему, підготовка до семінарських та практичних занять, написання статей у психолого- педагогічні журнали, спроба аналізу обраної статті: позитивне і негативне, прояв себе в ролі опонента, створення моделі сучасного випускника вищого педагогічного закладу та ін.

Метою курсу «Сучасні інформаційні технології в освіті» є оволодіння слухачами магістратури новими інформаційними технологіями та методами використання їх в викладацькій діяльності, створення бази документів, необхідних викладачеві для його діяльності. Документи роздруковуються на папері, а також залишаються в електронному варіанті, що дозволяє в подальшій професійній діяльності швидко вносити зміни в уже існуючу, базу. Більшість документів створюється в стандартних програмних продуктах, наприклад, в офісних програмах. Крім того, розглядається спеціальне програмне забезпечення, зокрема програми автоматичного створення розкладу занять, програми- організатори, тестуючі оболонки, програми підготовки презентацій, електронні таблиці, системи управління базами даних тощо.

Під час вивчення даного курсу розвитку естетичних почуттів майбутніх менеджерів освіти сприяє створення власних мультимедійних презентацій, публікацій, веб-сайтів. Майбутні менеджерів освіти самі обирають тему проекту, розробляють план його здійснення, підшуковують матеріал для розкриття даної теми, а саме: зображення, звукозаписи, відеофайли, картинки; створюють діаграми, схеми, графіки; визначають ключове і тематичні питання майбутнього навчального проекту; опрацьовують матеріали підручників, хрестоматій, довідників та ін. Це розвиває у слухачів магістратури естетичні переживання, вміння сприймати і переживати прекрасне, сприяє розвитку естетичної культури особистості.

Вивчення курсу «Філософія освіти» – необхідна умова підготовки майбутніх викладачів. Мета курсу – формування самостійного, творчого мислення через засвоєння теоретичних та методологічних засад сучасної освіти; переорієнтація мислення на засвоєння і застосування методу філософської рефлексії в освіті; поєднання фундаментальної професійної підготовки слухачів з сучасними філософсько-світоглядними уявленнями про зміст, засоби і форми виховного процесу, роль його суб'єктів.

У процесі вивчення предмета слухачі ознайомлюються з історією розвитку філософсько-педагогічної проблематики; провідними теоретико-методологічними засадами сучасної освіти; ціннісно-цільовими пріоритетами освіти; сутністю нової освітянської парадигми; філософсько-антропологічними засадами сучасної педагогіки.

Одним із основних принципів викладання філософії є гуманізація, що передбачає постійну творчу переробку навчального курсу в напрямку посилення внутрішньої єдності його змісту, а саме зосередження всіх проблем курсу філософії навколо проблеми людини.

При вивченні даної дисципліни на підставі чинних навчальних планів педагогічного ЗВО можна констатувати, що основи естетичного виховання у певній мірі присутні. Вони виражаються в естетизації навчального процесу: у змісті навчальних предметів, у виборі форм і методів навчання найбільш адекватних змістові матеріалу, що вивчається, у забезпеченні загального емоційного настрою викладачем, емоційного ставлення до предмета здобувачів освіти, у педагогічній і методичній майстерності викладачів, загальній орієнтації методики викладання предмета на естетичне виховання здобувачів освіти, демонстрації естетично виражальних наочних посібників (ілюстрації роботи здобувачів освіти, фотографії тощо).

Головне завдання програм дисциплін, які вивчаються майбутніми менеджерами освіти, формування комплексного погляду майбутнього викладача на свою професійну діяльність, ознайомлення майбутніх менеджерів освіти з актуальними проблемами сучасної педагогічної науки і практики,

збагачення творчих сил здобувачів освіти, розвиток їхньої естетичної свідомості, емоційно-почуттєвої сфери, формування художньої й естетичної культури слухачів магістратури, вміння жити і творити за законами краси. Навчальний план магістратури спрямований на поглиблене вивчення системи освіти, ознайомлення майбутніх менеджерів освіти з актуальними проблемами педагогіки та психології, особливостями роботи з такою віковою групою як студентство.

Окрім засвоєння індивідом знань та їх компетентного застосування в практиці роботи в закладі вищої освіти, важливо створювати у процесі навчання умови для психолого-педагогічного забезпечення самореалізації своєї індивідуальності в професійній викладацькій діяльності; самостійного розвитку професійної майстерності, творчого саморозвитку особистості, збагачення її естетичної культури та свідомості через обмін досвідом у процесі спілкування зі спеціалістами, поглиблення професійної рефлексії.

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів в академії базується на гуманній педагогіці й спрямований на вироблення в майбутніх менеджерів освіти власної концепції сприйняття учасника навчально-виховного процесу; вивчення психологічних законів становлення і розвитку творчої особистості; аналіз гуманістичних засад у класичному педагогічному досвіді; ознайомлення з сучасними гуманістичними і традиційними педагогічними концепціями; засвоєння особистісно-гуманного підходу до учасників навчально-виховного процесу.

Важливу роль у розвитку естетичних почуттів особистості відіграє мистецтво.

Загальнокультурний, художньо-естетичний і творчий рівень особистості викладача залежить від мистецької культури.

Процес формування майбутнього викладача здійснюється за законами краси. Культурологічний напрям підготовки на IV ОКР представлений «Педагогічною етикою» та «Дизайном у навчальному закладі». Культурологічний напрям підготовки майбутніх менеджерів освіти базується на

потужному пласті культурологічних дисциплін, які вивчаються на попередніх курсах («Українська та зарубіжна культура», «Народознавство», «Культурологія» та ін.) [13].

Особливого значення надається культурологічному аспекту підготовки майбутніх викладачів, акцентується увага на розвитку загальної культури їх почуттів, навичках поведінки здобувачів освіти, формуючи неповторну індивідуальність особистості. Основними завданнями курсу «Дизайн в навчальному закладі», що читається на IV ОКР, є формування у слухачів магістратури теоретичних та практичних уявлень про дизайнерську діяльність загальноосвітнього навчального закладу; розкриття специфіки дизайнерської діяльності в навчальному закладі.

Навчальна дисципліна «Педагогічна етика» залучає здобувачів освіти до системи загальнолюдських моральних і естетичних цінностей, до скарбниці світової культури, розвиває вміння оперувати філософсько-етичними, художньо-естетичними і культурологічними покликаннями; формує норми і критерії професійної етики, розвиває здатність до емоційного творчого самовираження.

При вивченні даного предмету майбутній менеджер освіти знайомиться з такими поняттями як: «етика», «педагогічна етика», з структурою моральної свідомості, моральними принципами, ціннісними орієнтаціями, моральними категоріями та ін. Аналізуючи зміст робочої програми, ми з'ясували, що дисципліна має безпосередній вплив на удосконалення моральних почуттів, поглядів, переконань, ідеалів. Практично на всіх заняттях, основним завданням є підвищення у здобувачів освіти культурного й естетичного рівня, формування у них емоційно-чуттєвого та ціннісного ставлення до об'єктів навколишнього світу, що сприяє творчому самовираженню та самовдосконаленню.

Відзначимо престиж мистецтва у середовищі здобувачів освіти:

А – група здобувачів освіти, які відводять мистецтву «важливе» значення;

В – студенти, які вважають, що мистецтво має «не дуже високе» значення в їхньому житті (тобто, посідає місце наступне за навчанням або особистими захопленнями);

С – здобувачі освіти, які вважають мистецтво «цілком необхідним, головним у житті»;

Д – група здобувачів освіти, яка відзначила, що для них мистецтво «не має ніякого значення»;

Е – здобувачі освіти, які відводять мистецтву «досить незначне місце у їхньому житті».

Мистецтво – це один із найважливіших засобів формування духовного світу особистості. Воно допомагає зрозуміти різноманіття людського буття і розкрити цілісну картину світу.

З показників, видно: позитивне ставлення до мистецтва (А, С) – 61%; негативне ставлення (D, E) – 8%; нейтральне ставлення (В)-31%.

Таке ставлення, на наш погляд, пояснюється високою престижністю мистецтва серед студентства, що дає підстави для його використання як основного засобу формування естетичних почуттів.

При організації діяльності, спрямованої на формування естетичних почуттів, неможливо використовувати все різноманіття мистецтва. Тому ми вважаємо необхідним виявити престижність окремих його видів за допомогою здобувачів освіти і в подальшому орієнтуватися на їхні інтереси.

Таким чином, за результатами анкетування ми можемо представити такі співвідношення.

1 – архітектура;

2 – література;

3 – музика;

4 – хореографія;

5 – театр;

6 – кіномистецтво;

7 – балет;

- 8 – художня самодіяльність;
- 9 – естрадне мистецтво;
- 10– живопис;
- 11– декоративно-прикладне мистецтво;
- 12– скульптура;
- 13– графіка;
- 14– художня фотографія.

Серед різних видів мистецтва найбільші симпатії викликають музика, кіномистецтво, хореографія, театр, література, декоративно-прикладне мистецтво. Однак додаткові свідчення, одержані при інтерв'юванні, показали, що практично усі здобувачі освіти виділили кіномистецтво швидше як легкодоступний вид мистецтва, а хореографію як інтерес до танців, рухів під музику, але не специфічний вид мистецтва (лише ~ 6% із усього числа здобувачів освіти, що віддали переваги кіномистецтву та хореографії, змогли назвати режисерів, сценаристів, хореографів тощо). Тому для подальшої роботи ми виділили лише такі види мистецтва, як музика, театр, література і декоративно-прикладне мистецтво.

Отже, такий зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів доповнює і збагачує формування естетичних почуттів у здобувачів освіти, підсилює їхні естетичні переживання, сприяє творчому становленню особистості, розвитку її здібностей, індивідуальності, формує ті грані особистості, які найбільше підвладні його впливу, сприяє всебічному розвитку особистості, що дозволяє їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси. У процесі професійно-педагогічної підготовки у майбутніх менеджерів освіти формується ієрархія духовних та естетичних цінностей особистості.

2.2 Оптимальне поєднання навчальної та позанавчальної діяльності при формуванні естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти

Основною роботою стосовно естетичного виховання у закладах вищої освіти є весь навчальний процес, кожна форма якого володіє тими неповторними особливостями, які надають можливість найраціональніше використовувати зміст навчальних дисциплін для розвитку естетичних почуттів здобувачів освіти.

Навчальний процес – спеціально організована взаємодія учасників, що розвивається впродовж певного часу в межах певної виховної системи і спрямована на досягнення поставленої мети. Даний процес у вищій школі відповідає певним закономірностям:

- єдності історичного та логічного, що вимагає єдності історії та теорії науки і практики; єдності історичного, теоретичного та логічного в системі вищої освіти; єдності історичних і сучасних методів наукового дослідження;
- застосування методів пізнання емпіричного та теоретичного характеру в процесі вивчення об'єктів дослідження;
- взаємозв'язку у реальному житті, що об'єднує всі компоненти життєдіяльності закладу вищої освіти [8].

Рушійними силами розвитку навчального процесу у закладах вищої освіти є суперечності та мотиваційно-цільові установки учасників. [8].

Мотиваційно-цільові установки учасників навчального процесу зазнають впливу нової сучасної ідеології, що розвивається у напрямі формування самосвідомості людини, яка сама відповідає за своє життя та кар'єру. Звідси випливають мотиви розкриття свого інтелектуального, творчого потенціалу, прагнення поєднувати навчання із саморозвитком, досягати успіхів у навчанні, науково-дослідній діяльності, стати компетентним фахівцем тощо.

Організаційні форми у ЗВО – це засоби здійснення взаємодії здобувачів освіти та викладачів.

Провідною формою навчання у закладі вищої освіти є лекція. Її головна дидактична мета – це формування орієнтованої основи для подальшого засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу. Основними функціями лекції є: інформаційна (джерело адаптованої для здобувачів освіти наукової інформації); орієнтовна (орієнтує в науковій літературі показом генезису теорій, ідей: коли, ким вони вивчались); пояснювальна (визначення понять, формування цих понять у свідомості здобувача освіти); перекопувальна (здійснюється через доказові ствердження лектора); підсумкова (лекція має викликати захоплення у здобувачів освіти, бажання поглибити знання) [18].

Розглянемо можливості формування естетичних почуттів у здобувачів освіти на заняттях лекційного циклу. Сам виклад навчального матеріалу, у процесі якого педагог прагне здійснити емоційно-інтелектуальний вплив на внутрішній світ здобувачів освіти, має своєю метою викликати певну реакцію на естетично значущі явища в мистецтві або навколишньому світові; застосування різноманітних методів роботи і забезпечення навчального процесу необхідними технічними засобами навчання дозволяють, у свою чергу, більш глибоко проникати в особливості предмета, що вивчається, за допомогою художніх творів, розширюють сферу інтересів здобувачів освіти, допомагають їм усвідомити можливості свого емоційно-почуттєвого потенціалу, впливають на формування естетичного світогляду, вибір системи ціннісних орієнтацій, ідеалів, на перетворення внутрішнього світу людини, сприяють гуманізації її соціальної поведінки, допомагають досягнути різноманіття людського буття і розкрити цілісну картину світу.

Обов'язковий компонент процесу навчання у вищій школі – практичні та семінарські заняття [18].

Практичні та семінарські заняття надають можливість не тільки оволодівати необхідними знаннями, але, що досить важливо, і розвивати у здобувачів освіти прагнення до збагачення власного світу переживань та почуттів від спілкування з творами мистецтва, практично застосувати набуті знання про способи вираження почуттів на першому етапі у спеціально

створених умовах, а потім і в реальному житті Вони сприяють активізації пізнавального інтересу, естетичному ставленню до дійсності, природи, людини, формуванню ціннісних орієнтацій та розвитку духовно-творчого потенціалу особистості слухача магістратури [9].

Лабораторні заняття – форма навчання заняття, за якої здобувач освіти під керівництвом викладача особисто проводить природничі або імітаційні експерименти чи дослідити з метою підтвердження окремих теоретичних положень цієї навчальної дисципліни [8].

Метою лабораторних занять є надання можливості здобувачам освіти, які проходять практику в навчально-виховних закладах, використати у процесі роботи з дітьми цюбуті знання з розвитку естетичних почуттів шляхом залучення їх до світу мистецтва.

Основи естетичного виховання присутні на предметах педагогічного циклу, вони виражаються в естетизації навчального процесу; у змістові навчальних предметів; у виборі форм і методів навчання найбільш адекватних змістові матеріалу, що вивчається; у забезпеченні загального емоційного настрою викладачем; емоційного ставлення до предмета здобувачів освіти; у педагогічній і методичній майстерності викладачів; загальній орієнтації методики викладання предмета на естетичне виховання школярів, демонстрації естетично виражальних наочних посібників.

У процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін і на дисциплінах художньо-естетичного циклу естетичне виховання носить дещо інший характер. Вирішення задач стосовно естетичного виховання коливається залежно від спеціалізації здобувачів освіти, від ступеня важливості кожного предмета для обраної професії. Як правило, специфічні завдання з естетичного виховання здобувачів освіти вирішуються на предметах загальнокультурної підготовки і на спеціальних дисциплінах, на вивчення яких відводиться незначна кількість часу. При викладанні загальнопедагогічних дисциплін, як правило, викладачі не ставлять перед собою специфічну задачу стосовно формування естетичних почуттів здобувачів освіти, вона реалізується (якщо

реалізується) окремими викладачами як елемент розвитку загальної культури особистості, не виділяючись у конкретне завдання. В значній мірі, на наш погляд, це пов'язано з недостатнім розумінням мети і завдань естетичного виховання у вузі, небажанням ускладнювати навчальний предмет «несуттєвими задачами» або із недостатньою естетичною культурою викладача.

Відкритим залишилося питання про використання творів мистецтва у навчальній діяльності. Як правило, використання різних творів у значній мірі носить знайомчий характер, хоча при підготовці вчителів праці, музики, малювання, філологів, мистецтво посідає чільне місце у навчанні, а процес естетичного виховання є безперервним, бо при вивченні різноманітних специфічних навчальних предметів у здобувачів освіти відбувається безпосереднє зіткнення з елементами художньої творчості. Викладачі даного, цикл у предметів допомагають здобувачам освіти пізнати сутність різних видів мистецтва, їхні виражальні засоби, чим сприяють розвиткові естетичних почуттів.

Таким чином, ми з'ясували, що твори мистецтва знаходять найбільше застосування на спеціальних дисциплінах (та їх методиках) і дисциплінах загальнокультурної підготовки в силу специфіки даних предметів. При викладанні педагогічних дисциплін також використовуються різні види мистецтва, але застосування цих творів в основному носить пізнавальну, а не виховну мету. Цільова спрямованість використання творів мистецтва лише окремих випадках виділялася викладачами в якості специфічного естетичного завдання – розвитку окремих елементів естетичної свідомості і дуже рідко використовувалася для формування естетичних почуттів. Крім того, із вище сказаного можна зробити висновок про те, що в окреме специфічне завдання, формування естетичних почуттів здобувачів освіти викладачами не виділяється і, як наслідок, не знаходить розв'язання у навчальному процесі.

Слід також відзначити, що, оскільки задача стосовно формування естетичних почуттів досить-таки об'ємна, то вона не може бути обмежена тільки навчальною діяльністю. Тут необхідним виступає органічний

взаємозв'язок навчального процесу з різноманітними формами виховної роботи. Даний зв'язок може здійснюватися шляхом залучення здобувачів освіти до різноманітних факультативних курсів, мистецтвознавчих гуртків та творчих об'єднань, а також до самостійної творчої діяльності.

Позанавчальна діяльність – це важлива частина безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості [28].

Зазначимо, що у здобувачів освіти ефективність позанавчальної діяльності щодо формування естетичних почуттів підвищується при дотриманні таких психолого-педагогічних умов:

- створення емоційної, доброзичливої атмосфери у процесі виконання завдань;

- організації діяльності здобувачів освіти з опорою на їхні інтереси, потреби, потенційні можливості, здібності тощо;

- вирішення поставлених завдань, які пробуджують у здобувача освіти дослідницьку активність, поглиблюють інтерес до творчої діяльності, спонукають до успішних дій та досягнення поставленої мети [1].

Аналіз основних напрямків роботи закладів вищої освіти свідчить про використання різноманітних форм роботи естетичного спрямування, однак більшість часу для вирішення завдань естетичного характеру відведено на позанавчальну діяльність, і основною метою такої діяльності є розширення художнього кругозору; виховання любові до мистецтва і потреби спілкуватися з ним; формування умінь і навичок у майбутніх учителів спілкування з творами мистецтва (такі, як навички виразного читання, вміння аналізувати художній твір, підготовка здобувачів освіти до розкриття і читання художніх творів у класі тощо).

Аналізуючи план позанавчальної діяльності нашого закладу, ми з'ясували, що формуванню естетичної культури у здобувачів освіти сприяє робота таких гуртків, а саме: образотворчого мистецтва, основ дизайну, макраме, народних ремесел.

Проаналізуємо деякі з них:

Метою гуртка образотворчого мистецтва є: формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, образного та асоціативного мислення, уяви, пам'яті; навчити здобувачів освіти відчувати красу реального світу, його невичерпність і неповторність, а також красу, створену руками людини-митця, бачити, розуміти, захоплюватися, емоційно відгукуватися на неї; формування високих естетичних смаків, уміння розуміти і цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії і архітектури, красу і багатства рідної природи. Засвоєння образотворчої грамоти слід організовувати так, щоб стимулювати творче, самовираження особистості, щоб зацікавленість однаково супроводила як навчання, так і творчість. Залучаючи до духовної культури свого народу та народів світу, створюючи діючі моделі життя (через мистецтво художника чи своє особисте), ми виводимо її на почуття, які допомагають сформувати особистий досвід моральних цінностей. В образотворчій діяльності здобувачів освіти виявляється бажання оволодіти глибокими професійними знаннями. Але все ж таки заняття в групах не слід розглядати як спосіб для підготовки для вступу в художні навчальні заклади. Ці заняття мають самостійне значення в художньо-творчому розвитку здобувачів освіти і можуть готувати, наприклад, до майбутньої діяльності художника. В образотворчому процесі в цьому віці здобувачі освіти виявляють прагнення до глибокого вивчення природи, її форми, кольору, освітлення, повітряного простору, вираження колірному стану природи. Здобувачі освіти активно виявляють своє відношення до явищ навколишнього життя.

Вчити тих, хто прийшов вперше в гурток чи студію образотворчого мистецтва, слід починати з простих завдань, добиватись уважного аналізу форми, кольору та просторових уявлень, вдумливого вирішення композиції зображень та ін.

Завдання педагога – пробуджувати в здобувачів освіти устремління до художнього сприймання природи, до вивчення грамоти образотворчого мистецтва. Разом з тим, потрібно сприяти розвитку творчої думки здобувача освіти, не принижувати його самостійності для того, щоб він міг індивідуально

розібратись у явищах дійсності. Програма гуртка включає такі розділи: малюнок, живопис, композиція, декоративне малювання, екскурсії, оформлення виставок, підведення підсумків року.

Програма розрахована на проведення шести академічних годин на тиждень. Керівник студії має використовувати ілюстративний матеріал, а також працювати над створенням матеріальної бази для різноманітної творчої діяльності здобувачів освіти. Систематичними повинні стати походи до музеїв, картинних галерей, виставок [11].

Відвідуючи студію основ дизайну, здобувач освіти займається; образотворчою діяльністю; графічним дизайном; об'ємним дизайном; макетуванням; паперовою пластикою.

Робота гуртка виконує такі завдання:

- розвивати свій смак, фантазію, терпіння, охайність;
- виконувати роботи з різних матеріалів;
- вміти оформити свою роботу, гарно розмістити її на виставці;
- вивчати мистецтво, багато читати, уважно слухати розповіді керівника студії, багато творчо працювати, вбирати в себе знання і всю накопичену віками, культуру людства;
- знайомитися з культурою України;
- прагнути виховувати в собі правдивість, чесність, доброту, відвертість, порядність, працездатність.

Образотворча грамотність. Вивчення природи, монотипія, ліногравюра, орнамент та трафарет, кольороведення. Графічний дизайн: варіації, фірмені стилі, книжкові знаки. Об'ємний дизайн макетування, інтер'єр, декорація інтер'єру. Дизайн побуту: речі побуту, упаковки, транспорт для прогулянок, дизайн одягу.

Підсумком роботи за півріччя, за рік є виставка студентської творчості. В студії оформляється виставка, на ній розміщуються кращі роботи здобувачів освіти. Це стимулює творчість, спонукає робити ще краще, виховує самоповагу, серйозне ставлення до свого захоплення.

В кінці року на виставці студії «Дизайн» організовується зустріч гуртківців, їх рідних, друзів, вчителів з художниками, художниками-дизайнерами, робітниками бібліотек та музеїв [11].

Заняття в гуртку «Макраме» виконують такі освітні, розвиваючі, виховні функції:

- викликає інтерес до світової історії, розвитку людської особистості, зародження і розвитку ремесел;
- виховує і розвиває інтерес до пошукової роботи;
- розвиває практичні вміння і навички;
- виховує естетичні смаки, почуття любові до прекрасного;
- знайомить з основами дизайну, особливостями оформлення інтер'єру.

Складена програма включає такі розділи: азбука плетіння, основи композиції. Форми роботи: бесіди, екскурсії на виставки, зустрічі з відомими майстрами, практичні роботи.

Програма гуртка «Народні ремесла» створена для навчання здобувачів освіти по виготовленню об'ємної, анімалістичної народної іграшки, теми занять згруповані в такі розділи: «Домашні тварини», «Лісові звірі», «Тварини теплих країв». Програма містить теоретичну і практичну частину. Для теоретичних питань використовується такий метод, як розповідь з показом репродукцій, бесіда з переглядом і аналізом зразків іграшок. Практична робота включає вибір моделі, розгляд конструкції іграшки, заготовка лекал, викройка хутра або тканини, шиття та оформлення іграшки.

Одним із найвідоміших проектів викладачів і здобувачів освіти нашої академії є створення театру пісні «Розмай», який існує вже понад 8 років і встиг зарекомендувати себе як творчий колектив відомий у багатьох куточках України.

В закладі працює музей народного декоративно-ужиткового мистецтва. В музеї проводять навчальні заняття, організовують майстер-класи, роботу позаурочних об'єднань. В бібліотеці закладу працює бібліографічний сектор, в якому зібрана енциклопедична, довідкова та наукова література, мистецькі та

етнографічні видання. Тому, важливою частиною науково-дослідної роботи музею є робота здобувачів освіти старших курсів та слухачів магістратури над дипломними та магістерськими дослідженнями з проблем етнохудожнього виховання [23].

Важливою в музеї є експозиція колекції ляльки у традиційному одязі історико-етнографічних регіонів України [23].

В академії функціонує студія писанкарства.

Отже, у ЗВО педагогічного профілю використовуються різноманітні форми роботи естетичного спрямування: лекції (у навчальний і позанавчальний час), семінарські і практичні заняття, самостійна творча діяльність, мистецтвознавчі гуртки, екскурсії, конференції, творчі об'єднання, зустрічі, факультативні курси тощо. В основному заходи, конкретно спрямовані на естетичне виховання здобувачів освіти, проводяться переважно у позанавчальний час і мають на меті розширення художнього кругозору; виховання любові до мистецтва і потреби спілкуватися з ним; формування умінь і навичок у майбутніх учителів спілкування з творами мистецтва (такі, як навички виразного читання, вміння аналізувати художній твір, підготовка здобувачів освіти до розкриття і читання художніх творів у класі тощо).

2.3 Процес формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти

Модель у методології науки – це аналог певного інструмента природної або соціальної реальності, яка слугує для збереження і розширення знань про оригінал, його властивості й структуру для перетворення його і управління ним.

Модель передбачає схематичне, наочне відображення системи [13].

У ході нашого дослідження, нами була розроблена модель, яка забезпечує проведення на її основі занять з метою формування естетичних почуттів комплексом мистецтв у процесі навчальної діяльності. При розробці теоретичної моделі ми керувались основним завданням нашого дослідження –

визначити зміст і форми організації роботи, спрямованої на формування естетичних почуттів у здобувачів освіти педагогічної спеціальності, які виникають при спілкуванні з творами різних видів мистецтва.

Формування естетичних почуттів – це складний багатогранний процес, який, передбачає розв’язання цілого комплексу взаємопов’язаних між собою завдань:

- Розвиток емоційно-почуттєвої сфери здобувачів освіти через розуміння емоційного змісту творів мистецтва.

- Посилення пильної уваги до власного внутрішнього світу (світу почуттів) та внутрішнього світу інших людей:

- здібності виражати отримані враження від творів одного виду мистецтва мовою іншого.

- Розвиток форм емоційно-почуттєвої поведінки, уміння реагувати відповідним чином у тій чи іншій ситуації.

- Розвиток творчих здібностей слухачів магістратури.

- Досягнення високого рівня усвідомлення свого емоційно-чуттєвого потенціалу. Створення умов для найбільш повного особистісного росту і формування позитивного ставлення до себе й обраної професії.

Особливе місце у формуванні естетичних почуттів у слухачів магістратури має вивчення художніх творів. Це допомагає здобувачам освіти у процесі навчальної діяльності оволодіти стихійним процесом художнього сприйняття, зробити його педагогічно спрямованим. Ефект «художнього впливу» має бути пов’язаний з тим, наскільки у нерозривній єдності будуть представлені:

1. Сприйняття мистецтва як суб’єктивної картини об’єктивного світу, коли здобувач освіти, підкоряючись своєму емоційному стану, відчуває проблему, яка опинилась у центрі уваги творця, і вступає у «діалог» з ним. Автор непомітно для того, хто сприймає, спонукає його до творчого мислення, переживання високих хвилин натхнення, емоційного осягнення сенсу буття.

2. Усвідомлення емоційних почуттів та емоцій як показника розвитку художнього смаку здобувача освіти та власного бачення художньої картини світу.

3. Втілення пережитого у художньо-творчій діяльності. Як правило, це викликає природний інтерес і стає потребою художнього самовираження.

Оскільки будь-яка здатність розвивається в діяльності, то виникає необхідність визначення таких видів роботи, які допомагали б удосконалювати здатність до естетичного переживання.

Необхідно також відзначати, що оскільки саме мистецтво впливає на людину цілісно, одночасно впливаючи на її естетичну позицію, розвиваючи емоційно й інтелектуально, збуджуючи до художньо-творчої активності, виникає необхідність всебічного обґрунтування критеріїв стосовно відбору художніх творів.

Говорячи про зміст відібраного для заняття матеріалу, ми маємо на увазі положення про те, що зміст навчальних предметів тільки тоді стає джерелом розвитку особистості, коли навчальний та додатково використаний матеріал підпорядковані розкриттю ідеї відповідного предмета.

Тому при відборі художніх творів, перш за все, необхідно спиратися на взаємозв'язок творів мистецтва, що відбираються, з навчальним матеріалом, відповідності їх темі, меті та змістові конкретного заняття, а також предмету в цілому. Крім того, комплекс мистецтв передбачає смислове або емоційне поєднання між творами різних видів.

Твори мистецтва повинні бути високого художнього спрямування, повинні відповідати етичним ідеалам суспільства і прогресивним явищам культури (на наш погляд, ефективніше використовувати творчість тих діячів мистецтва, які становлять найзначиміші й найхарактерніші явища в культурі епохи, узгоджуватися з життям. При відборі матеріалу ставиться завдання показати, як одна і та ж проблема, яка хвилювала суспільство, розумілася і вирішувалася у творах письменників, художників, музикантів і як, у свою чергу, твори мистецтва впливали на формування суспільної свідомості. Твори

мистецтва, відібрані для вивчення, повинні відзначатися інформативністю, емоційністю, асоціативністю і привабливістю.

Незважаючи на те, що мистецтво в принципі відрізняється багатством знань, що повідомляються, про навколишній світ у суб'єктивному баченні автора й емоційністю його зображення, відібрані твори повинні, перш за все, бути джерелом інформації про конкретні предмет чи явище, що вивчаються, і максимально торкатися почуттєвого боку душі здобувачів освіти.

Оскільки ж естетичні почуття закріплюються шляхом звернення до емоційної пам'яті, то асоціативність є саме тим критерієм, який сприяє формуванню даної якості.

Привабливість же твору реалізується в єдності змісту та форми, бо якщо змісту твору не буде надано естетично привабливої форми, то сам факт прояву мистецтва як «чуттєвої ідеї» не відбудеться. Процес естетичного сприйняття передбачає одержання естетичного переживання, задоволення, насолоди. Все це проявляється і у процесі написання творів мистецтва, і при його дослідженні, і при використанні як засобу формування духовного світу особистості. Говорячи про таку якість мистецтва, як привабливість, слід звернути увагу на необхідність врахування не тільки позитивного, але й негативного впливу естетичних емоцій і почуттів на духовний світ особистості, що безпосередньо пов'язано з проблемою формування почуттів.

При відборі художніх творів необхідно враховувати вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти, особливості їхнього життєво-емоційного досвіду, особисту значущість творів. Твори мистецтва повинні також відповідати інтересам здобувачів освіти. При цьому необхідно враховувати рівень їхньої підготовленості до сприйняття і засвоєння матеріалу відповідного змісту.

Результативність діяльності безпосередньо залежить від обраних прийомів та методів її організації, а їхнє різноманіття виключає стереотипність у сприйнятті й осмисленні матеріалу. У запропонованій нами системі виділяється дві групи методів: активні й пасивні, які включають до себе

інтеграцію запозичених, модифікованих (будь-який із запропонованих методів є переробленим і адаптованим до мети дослідження) і розроблених самим автором методів і прийомів.

Пасивні методи навчання, спрямовані на формування естетичних почуттів, передбачають цілеспрямований вплив викладача на свідомість та емоційну сферу здобувачів освіти засобами мистецтва. Ця група методів включає в себе: розповідь, роз'яснення, цитування, демонстрацію тощо. Тобто такі методи, які допомагають розкрити перед слухачами основні функції (інформаційну, естетичну, гедоністичну тощо) мистецтва, заповнити прогалини у знаннях, способах вираження почуттів, але не сприяють активному залученню здобувачів освіти до діяльності.

Найефективнішим у процесі навчальної діяльності виявилось використання активних методів навчання. Ця група методів досить розгалужена, і найбільш популярним, багатоваріантним, гнучким і доступним для сприйняття є метод бесіди. Головна його мета – прагнення залучити здобувачів освіти до діалогу, до обговорення художніх творів, що вивчаються, а потім підведення їх до самостійних суджень та емоційних оцінок.

Метод міркувань допомагає здобувачам освіти заглибитися у світ почуттів та емоцій, відбитих у творі і пережитих ними при спілкуванні з мистецтвом. Метод аналогій допомагає співвідносити зміст музичного твору з аналогічним змістом художнього тексту або картини. Сприяє формуванню уміння проводити взаємозв'язок між почуттями людини та їхнім відображенням у творі.

Застосування методу аналогії супроводжує також метод емоційного контрасту, сутність якого полягає у використанні таких творів, які дають можливість пережити протилежні за характером почуття та емоції.

Для розширення можливостей вербального досвіду здобувачів освіти ми використовували цілу групу методів, один з яких – метод багатомірних співставлень, мета якого – відкрити неповторність, несхожість бачення одних і

тих же об'єктів, явищ: розкриття багатоманіття відтінків і смислів окремих слів і виразів, багатозначності одного і того ж поняття, почуття тощо.

Метод семантичного слухання спрямовується на формування у здобувачів освіти уміння проводити зв'язок між почуттями, вираженими поетичними рядками, і своїми власними. Для досягнення максимального ефекту при формуванні естетичних почуттів необхідно здійснювати взаємопроникнення і змінність різноманітних видів діяльності, що сприяє активізації асоціативних зв'язків і появи на їхній основі більш глибоких естетичних переживань, для цього ми використовували метод переключення діяльності.

Усе різноманіття методів і прийомів, які використовувались у процесі навчальної діяльності для формування естетичних почуттів, допомагає здобувачам освіти у розвитку їхньої емоційно-почуттєвої сфери, розширює творчі здібності особистості, що сприяє розв'язанню загальної задачі духовного становлення людини.

Розв'язання задач щодо формування естетичних почуттів здійснюється за допомогою спеціально розроблених і підібраних завдань та вправ, спрямованих на розвиток і саморозвиток емоційної сфери здобувачів освіти, починаючи від розширення можливостей емоційної комунікації і понятійного апарата (який позначає чуттєво-емоційний стан людини) і закінчуючи розвитком творчих здібностей особистості.

Отже, з метою залучення здобувачів освіти до нового виду діяльності, стимулювання їхнього інтересу й уваги до внутрішнього світу людини ми рекомендуємо комплекс завдань та вправ, спрямованих на розв'язання задачі з формування естетичних почуттів у майбутніх учителів.

Розглядаючи модель експериментального навчання як цілісну систему, необхідно зазначити, що вона містить у собі, багато взаємопов'язаних елементів.

Організовуючи таке навчання, необхідно також використати елементи усіх етапів роботи, починаючи від повідомлення про автора та історії

виникнення твору до розкриття способів передачі почуттів, причому ці елементи повинні використовуватися у системі, що відповідає основним принципам педагогічної науки і характеру даного дослідження.

Слід також звернути увагу і на те, що педагогам не слід захоплюватися виключно, мистецтвом. Викладання основної дисципліни є першочерговим завданням всього навчального курсу, а твори мистецтва – допоміжним засобом, який дозволяє здобувачам освіти максимально розібратися в особливостях науки, що вивчається, одночасно розкриваючи перед ними естетичну функцію мистецтва і вирішуючи специфічні виховні задачі.

Для компетентності викладача у галузі мистецтва при виборі художніх творів ми пропонуємо спиратися на думки критиків або фахівців, анотації до художніх творів, особистого чуттєвого досвіду.

Обґрунтування критеріїв стосовно відбору художніх творів сприяло організації педагогічного процесу, коли навчальний та додатково використаний матеріал підпорядковані розкриттю ідеї відповідного предмета і вирішенню завдання з формування естетичних почуттів.

Педагогічна ефективність застосування комплексу мистецтв у процесі викладання навчальних предметів обумовлюється обґрунтованими психолого-педагогічними умовами. Результативність діяльності здобувачів освіти безпосередньо залежатиме від обраних прийомів та методів її організації, а їхнє різноманіття виключатиме стереотипність у сприйнятті й осмисленні матеріалу.

Вибір методів, завдань та вправ у навчальній діяльності визначатиметься:

- потенціалом особистісних можливостей педагога, рівнем його інтелектуально-творчого розвитку, рівнем теоретичної та практичної підготовленості, його методичної майстерності;

- особливостями тих, хто навчається, бо одні і ті ж методи не завжди будуть ефективними у різних академічних групах, які відрізняються соціальним досвідом, рівнем підготовленості, реальними пізнавальними можливостями;

– залежить від змісту навчального процесу, особливостей даної навчальної дисципліни, від часу, відведеного на вивчення того чи іншого матеріалу;

– умов, у яких відбувається його організація і матеріально-технічне забезпечення, наявність обладнання і наочних посібників.

Під час написання нашого магістерського дослідження, на початку навчального року ми провели анкетування, організоване за правилом єдиної різниці, в групах МУ і МІ. За ним визначили, що здобувачі освіти обох груп знаходяться на однаковому рівні естетичного розвитку. Далі група МУ навчалася за спеціальною програмою, яка передбачала вивчення предметів професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів, проходження виробничої та асистентської практики, написання магістерського дослідження, а група МІ працювала без змін.

В кінці навчального року ми знову провели анкетування. Результати показали, що рівень естетичного розвитку здобувачів освіти МУ значно зріс, а рівень групи МІ залишився майже на попередньому рівні. Отже, зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх менеджерів освіти доповнює і збагачує формування естетичних почуттів у здобувачів освіти, підсилює їхні естетичні переживання, сприяє творчому становленню особистості, розвитку її здібностей, індивідуальності, формує ті грані особистості, які найбільше підвладні його впливу, сприяє всебічному розвитку особистості, що дозволяє їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Емпіричне дослідження, яке охоплює усі форми навчальної та позанавчальної діяльності, дозволяє зробити висновок, що використання запропонованих умов сприяє гармонійному поєднанню педагогічного процесу і різних форм естетичного впливу, результатом якого є одночасове збагачення інтелектуальної та емоційно-почуттєвої сфери майбутніх учителів, розвиток їх творчих здібностей та прагнення до використання різних видів мистецтв у майбутній навчально-виховній діяльності.

ВИСНОВКИ

Проблема формування естетичних почуттів підростаючого покоління завжди привертала увагу філософів, педагогів, психологів: у класичній педагогічній думці – це погляди К.Ушинського, В.Сухомлинського та ін; у сучасній педагогічній науці дану проблему розглядали З.Гіптерс, О.Глузман, С.Жуковська, Г.Кутузова, М.Лещенко, С.Мельничук, О.Олексюк, Г.Петрова, Т.Рейзенкінд, О.Рудницька, С.Шаргородська, О.Щолокова, Л.Хомич.

Значна кількість учених досліджувала питання розвитку емоційно-почуттєвої сфери майбутніх менеджерів освіти. Питання виникнення емоційно-почуттєвих процесів розкривається в працях провідних психологів: І.Беха, М.Боришевського, Л.Виготського, С.Максименка, С.Рубінштейна, Ж.Юзвак, П.Якобсона та багатьох інших.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, програм, концепцій художньо-естетичного розвитку майбутніх менеджерів освіти дозволяє подати теоретичні основи формування естетичних почуттів здобувачів освіти, звернувши увагу на їх сутність і структурні характеристики. Визначено сутність поняття «естетичне почуття», як усвідомлена, стабільна, тривала емоційно-інтелектуальна реакція людини на естетично значущі явища навколишньої дійсності, яка реалізується як основний вихідний компонент естетичної свідомості особистості в потенційній психофізіологічній здатності реагувати відповідним чином.

Дієво процес формування естетичних почуттів відбувається саме під впливом комплексу мистецтв. Різні напрями мистецтва мають генетичне коріння. Зазначимо, що вони єдині за своєю внутрішньою природою й несуть ідентичне функціональне навантаження.

Проаналізований і обґрунтований стан формування естетичних почуттів у здобувачів освіти закладів вищої освіти свідчить про те, що дана проблема завжди була у центрі уваги багатьох закладів вищої освіти, а саме Луганського національного педагогічного університету ім.Т.Шевченка, Національного

педагогічного університету ім. М.Драгоманова, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г.Сковороди та ін.

Кожний заклад вищої освіти працює за своєю програмою формування естетичних почуттів у здобувачів освіти, яка проявляється через навчальну та позанавчальну форми роботи.

Нами були визначені й теоретично обґрунтовані оптимальні педагогічні умови формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти, а саме: врахування змісту навчальних дисциплін при формуванні естетичних почуттів у процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти, оптимальне поєднання навчальної та позанавчальної діяльності при формуванні естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти, розробка моделі процесу формування естетичних почуттів.

З'ясовано, що зміст професійно-педагогічної підготовки майбутніх менеджерів освіти доповнює і збагачує формування естетичних почуттів у здобувачів освіти, підсилює їхні естетичні переживання, сприяє творчому становленню особистості, розвитку її здібностей, індивідуальності, формує ті грані особистості, які найбільше підвладні його впливу, сприяє всебічному розвитку особистості. Аналіз основних напрямків роботи закладів вищої освіти свідчить про використання різноманітних форм роботи естетичного спрямування.

Дослідження, яке охоплює усі форми навчальної та позанавчальної діяльності, дозволяє зробити висновок, що використання запропонованих умов сприяє гармонійному поєднанню педагогічного процесу і різних форм естетичного впливу, результатом якого є одночасове збагачення інтелектуальної та емоційно-почуттєвої сфери майбутніх учителів, розвиток їх творчих здібностей.

Проведене нами дослідження не вирішує всіх проблем щодо формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти. Отримані результати передбачають перспективи досліджень, пов'язаних з удосконаленням методик формування естетичних почуттів у майбутніх менеджерів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бані-Ісса Х.М.Д. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Луган. держ. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2002. 16 с.
2. Батрак Т.В. Естетичне виховання студентів засобами зарубіжної художньої культури як міждисциплінарна проблема. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 2019. №1. С. 195–201.
3. Бездверна-Хомерікі О. Тенденції розвитку естетичної культури молоді засобами соціально-культурної діяльності. *Рідна школа*. 2004. № 78. - С. 19- 21.
4. Берека В.Є. Магістерська підготовка майбутніх менеджерів освіти: Монографія / За ред. А.Й.Сиротенка. Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2008. 357 с.
5. Бех Т.Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2021. №1. С. 124-129.
6. Бойко Е. Суміжні види мистецтв на уроках зарубіжної літератури. *Мистецтво та освіта*. 1998. №1. С. 42-45.
7. Бутенко В.Г. Вплив естетичного фактору на формування духовних цінностей особистості. *Гуманітарна освіта: Серія Психологія і педагогіка*. Вип.1. Київ, 2000.С. 113-124. 9
8. Бутенко Н.І. Естетична освіта як умова духовного формування студентської молоді. зб. наук, пр.: пед. науки. Херсон: ХДПУ, 1998. Вип.2. С. 198-200.
9. Винославська О.В. Психологічні особливості студентської групи. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №7. С. 65-70.
10. Виховання естетичної культури школярів: Навч. посібник / за ред. Зязюна І.А., Миропольської Л.О. та ін. Київ: ІЗМН, 1998. 153с.
11. Гіптерс З. До проблеми естетичної соціалізації особистості. *Рідна школа*. 2003. №5. С. 15-17.

12. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. *Рідна школа*. 2001. № 9. С. 60-63.
13. Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва *Рідна школа*. 1999. №11. С. 46-49.
14. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. Київ: «Наукова думка», 1997. 286с.
15. Григоренко Л. Самостійна робота як фактор підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності *Рідна школа*. 2005. №8. С. 22-24.
16. Джола Д.Б., Щербо А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: навч.-методичн. посібник. Київ: ІЗМН, 1998. 390с.
17. Естетика: Навч. посіб. / за ред. В.О.Лозового. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 208 с.
18. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах / Ред. кол.: В.Ф.Передерій (відп. ред.), В.О.Кудін та ін. Київ: Вища школа, 1996. 207с.
19. Естетичне виховання: Довідник / В.І. Мазепа (керівник авт. колективу), А.В. Азархін, В.С. Горський та ін.; Упоряд. Н.О. Яранцева. Київ: Політвидав. України, 1988. 214с.
20. Зайцева Т.Г. Музика і формування естетичних почуттів молодших школярів. *Початкова школа*. 1991. №2. С. 16-20.
21. Зязюнд.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навч. посібник. - Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302с
22. Йєменський Б. Роль мистецтв у системі загальної освіти. Чого і як ми навчаємо? *Початкова школа*. 2000. №4. С. 38-42.
23. Кичук Н.В. Творчий учитель спонукає до творчості учнів. *Початкова школа*. 1983. №5-6. С. 51 -52.
24. Коленцева Н.Н. Синтез мистецтв на уроках читання. *Початкова школа*. 1991. № 3. С. 64-65.

25. Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. К.: Освіта. 1992. №5. С. 2-9.

26. Концепція національного виховання. *Освіта*. 1996. -№4. С. 2-7.

27. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / за ред. Л.Масол. *Шкільний світ*. 2022. №9. С. 1–15.

28. Корольова І.І. Естетичне виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі культуротворчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2012. 200 с.

29. Кохан І.І. Естетичне виховання у процесі особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2013. № 1 (14). С. 117 – 119.

30. Красовська О. Використання декоративно-прикладного мистецтва як засобу виховання учнів. *Рідна школа*. 2000. №4. С. 71-73.

31. Кутузова Г. Естетична самоосвіта студентів гуманітарних факультетів. *Мистецтво та освіта*. 1998. №3. С. 41-45.

32. Литвинова Н. Розвиток творчої особистості у позашкільній діяльності. *Рідна школа*. 2003. №8. С. 6-10.

33. Мартянова Г. Взаємодія мистецтв у поліхудожньому розвитку учнів. *Рідна школа*. 2001. №5. С. 59-61.

34. Соколюк Л. Історичний досвід у вирішенні проблем сучасної мистецької освіти в Україні. *Художня освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку*: Матеріали наук.-практ. конф. Київ, 1998. С. 39-41.

35. Сопіна Я. В. Формування естетичної культури студентів музично-педагогічних факультетів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2003. 20 с.

36. Сотська Г. І. Естетична культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва у контексті інтегративного підходу. *Наук. вісн. Миколаїв. держ. ун-ту. Сер.: Пед. науки: зб. наук. пр.* / Миколаїв. держ. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв,: МДУ, 2012. Вип. 36. Т. 1. С. 63-67.

37. Софіщенко О. В. Формування системи естетичних цінностей у студентів педагогічного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2003. 20 с.

38. Стась М. І. Формування естетичних творчих якостей та умінь майбутніх учителів засобами образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. К., 2001. 20 с.

39. Сургай С.О. Естетичне виховання студентської молоді засобами масової інформації: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.07 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганськ, 2020. 214 с.

40. Сухомлинський В. О. Естетичне виховання і культура почуттів. *Вибрані твори: в 5-ти т.* Київ: Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 177-184.

41. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори: в 5-ти т.* Київ: Рад. школа, 1977. Т. 1. С. 53-206.

42. Танько Т. П. Формування національних цінностей студентської молоді засобами мистецтва. *Педагогіка і психологія: зб. наук. пр.* Харків, ХНПУ, 2011. Вип. 40. Ч.3. С. 58-64.

43. Творчість і самореалізація особи / Л. Т. Левчук, О. М. Лінчук, І. М. Даниленко та ін. Київ: Либідь, 1992. 134 с. (Серія «Етика, естетика і теорія культури»: Вип. 36).

44. Титаренко В. П. Теорія і практика формування естетичної культури майбутніх учителів трудового навчання засобами українських народних промислів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2009. 32 с.

45. Титаренко В. Теоретичні основи формування естетичної культури учнівської молоді. *Молодь і ринок*, 2009. Спецвипуск. С. 6-11.

46. Удріс Н. Якості самоорганізації як визначальна складова особистості людини сучасного соціуму. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць. Спец. вип.: Мистецько-педагогічна освіта: проблеми та перспективи / редкол. Буряк В. К. та ін. Кривий Ріг: КДПУ. 2005. № 13. С. 255-266.*

47. Федь А. М. Естетичний світ педагога: моногр. Слов'янськ: ПП

«Канцлер», 2005. 300 с.

48. Фірсова Л. С. Формування естетичної культури майбутніх учителів засобами декоративно-прикладного мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кривий Ріг, 2021. 20 с.

49. Формування естетичного досвіду вчителя: моногр. зб. / наук. ред. і упоряд. Н. І. Бутенко. Херсон, 1996. 68 с.

50. Хмельова А. О. Естетична компетентність як характеристика професіоналізму сучасного фахівця. *Педагогічні засади сучасної професійної підготовки у ЗВО*: зб. наук. пр. Київ, 2006. С. 200-207.

51. Час мистецької освіти: зб. наук. пр. I Міжнародної наук.-практ. конф. / за заг. ред. Т. А. Смирнової. (11-12 квітня 2013 р.). Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. «Федорко», 2013. 316 с.

52. Чебикін А. Художня освіта в Україні ХХІ століття (культуротворчий аспект). *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Мистецтво і освіта*: зб. наук. пр. Львів: Світ, 2000. Вип. 5. С. 30-39.

53. Чепелюк О. В., Артеменко М. П., Якимчук О. В. Розвиток креативного мислення студентів шляхом впровадження в навчальний процес сучасних трикотажних технік. *Концепція сучасної мистецько-дизайнерської освіти України в умовах євроінтеграції*: Міжнародна наук.-метод. конф. (Харків, 15-16 жовтня 2015 р.). Харків, 2015. С. 143-144.

54. Черепанова С. А. Людина культури у творчому синтезі філософії освіти та мистецтва: перспективи ХХІ століття. *Гуманітарні науки: науково-теоретичний журнал*. Київ, 2021. №1. С. 34-52.

55. Шапікіна С. М. Філософське осмислення поняття «культура». *Наукові записки*. Вип. II. Серія: Гуманітарні науки. Кіровоград, 1997. С. 128131.

56. Шарата Н., Кедіс О. Художньо-естетичне виховання студентської молоді Миколаївського національного аграрного університету. *Науковий вісник МДУ імені В.О.Сухомлинського*. 2018. Вип. 1 (60). С. 398–402.

57. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя. *Мистецтво та освіта*. 2003. №3. С. 2-6.

58. Шевченко Г. П. Естетизація навчального процесу у вищій школі. *Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. зб.* / за ред.: Г. І. Легенького, В. І. Сипченка. Слов'янськ: СДП, 1998. Вип. УІ. С. 3-6.

59. Шевченко Г. П. Естетичне одухотворення студентської молоді. *Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. праць до 15-річчя АПН України у 5-и т. Т. 4. Педагогіка і психологія вищої школи.* Київ: Педагогічна думка, 2007. С. 215-225.

60. Шевченко Г. П. Проблеми формування духовної культури молоді засобами мистецтва. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: зб наук. пр. до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України.* Ч. 2. Харків: «ОВС», 2012. С. 112-125.

61. Шевченко Г. П., Джабер Х. М. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 208 с.

62. Шевченко Г. П., Пастухова Ю. А. Художньо-естетичне виховання студентської молоді: моногр. Луганськ, 2010. 180 с.

63. Шевченко Г.П. Естетизація навчального процесу у вищій школі. *Гуманізація навчально-виховного процесу: наук.-метод. зб.* / за ред. Легенького Г.Л., Сипченка В.І. Слов'янськ: ІЗМН-СДП, 1998. Вип. ІV. С. 3-6.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета для викладачів

«Естетична орієнтація педагогічного процесу»

1. Наскільки важливий для Вас, як викладача, Ваш естетичний і художній розвиток? Поясніть.

2. Яким чином і як часто Ви прагнете підвищувати свій культурний рівень?

3. Чи визначаєте Ви завдання естетичного виховання здобувачів освіти при викладанні навчальних дисциплін? Якщо так, то зазначте, які.

4. Які форми і методи роботи Ви використовуєте для естетичного виховання здобувачів освіти у ході навчально-виховного процесу.

5. Як Ви вважаєте, чи існує необхідність формування естетичних почуттів у здобувачів освіти? Поясніть свою думку

6. Чи використовуєте Ви твори мистецтва на навчальних заняттях. Якщо так, то з якою метою?

7. Яким видам мистецтва Ви віддасте перевагу на заняттях? На що спирається Ваш вибір?

А тепер, будь ласка, декілька слів про себе.

8. Ваше місце роботи (ЗВО, кафедра)?

9. Навчальні дисципліни, які Ви викладаєте?

10. Стаж роботи в ЗВО?

11. Чи маєте Ви спеціальну художню освіту? Якщо так, то вкажіть, яку.

Дякуємо за участь у дослідженні. Ваші пропозиції і побажання Ви можете написати на звороті.

ДОДАТОК Б

Анкета для здобувачів освіти

«Ваші художні інтереси»

1. Наскільки важливо для Вас особисто і як для майбутнього вчителя знайомство з різноманітними видами мистецтва?

2. Визначте, що приваблює Вас у мистецтві? Позначте знаком «+» одну або декілька потрібних для відповіді граф.

Відпочинок, «розрядка»	
Пізнання життя	
Засіб самовиховання	
Естетична насолода	
Можливість відволіктися	
Засіб підвищення емоційності життя	
Поштовх до роботи, творчості	
Розвага	
Інші можливі варіанти _____ _____ _____	

3. Як часто Ви звертаєтеся до різних видів мистецтва? Позначте знаком +
Види мистецтва кожен день декілька разів на тиждень декілька разів на місяць раз на місяць раз на декілька місяців ще менше не звертаюся

Архітектура

Література

Живопис

Графіка

Художнє фото

Музика

Хореографія

Театр

Кіномистецтво

Художня самодіяльність

Балет

Естрадне мистецтво

Дизайн

Декоративно-прикладне

Садово-паркове

4. Які види мистецтва Вас:

приваблюють

не приваблюють

Ви їх не розумієте

5. Які жанри Ви можете назвати серед перерахованих видів мистецтва?

Вкажіть. Ті, що найбільше приваблюють Вас, підкресліть:

Література _____

Живопис

Музика

Театр

Кіно

6. Які стилі і напрямки у різних видах мистецтва Ви знаєте? Перерахуйте.

Ті, що цікавлять Вас, підкресліть:

Архітектура

Література

Живопис

Скульптура

Музика

Кіно

Естрадне мистецтво

Декоративно-прикладне мистецтво

7. Які засоби художньої виразності характерні для:

Архітектурних проектів

Літературних творів

Для живопису

Музичних творів

8. Перерахуйте, яким темам Ви віддаєте перевагу при виборі художніх творів:

9. Назвіть твори мистецтва, які Вам більше подобаються. Вкажіть, по можливості, їхніх авторів та ті враження, які вони у Вас залишили.

10. Які імена вітчизняних та зарубіжних художників, письменників, поетів, музикантів, хореографів, режисерів та ін. Вам більше всього запам'яталися, які їхні твори

11. Які будинки культури і мистецтва Ви відвідуєте і як часто? Якщо не відвідуєте, то вкажіть причину.

12. Чи займаєтеся Ви художньою творчістю? У чому це виявляється?

13. Ви вибираєте для знайомства такі художні твори, які Вам рекомендує викладач, чи керуєтеся власним смаком? Поясніть.

14. Розкрийте значення поняття “естетичне почуття”.

15. Визначте значущість сформованого естетичного почуття для майбутнього педагога, його педагогічної діяльності. Поясніть.

16. Оцініть ступінь розвиненості естетичного почуття у себе, за 10-ти бальною шкалою. Мотивуйте обраний бал.

17. Назвіть найбільш сильні естетичні враження, які Ви відчули за останній час від зіткнення з: реальним життям

творами мистецтва

18. Розкрийте сутність нижче перерахованих естетичних понять і категорій:

художня уява

грація

імпровізація

естетичний смак

іронія

колорит

симетрія

пластика

реалізм

художній образ

гармонія

А тепер, будь ласка, декілька слів про себе.

19. Ваше прізвище, ім'я

20. Ви навчаєтеся на курсі, зі спеціальності.

21. До вступу в інститут Ваше життя пройшло (підкреслити): у місті (вказіть);

у селищі міського типу; у сільській місцевості.

22. Які додаткові курси, студії, художні школи тощо Ви відвідували до вступу в інститут:

Дякуємо за участь у дослідженні. Ваші пропозиції і побажання Ви можете написати на звороті.

ДОДАТОК В

Комплекс завдань:

1. Завдання на розвиток емоційно-почуттєвої сфери здобувачів освіти через розуміння емоціонального смислу творів мистецтва:

– визначити, які художні засоби використали автори твору, щоб їхнє звернення до співрозмовника або наступних, поколінь було дієвим (на прикладі різноманітних видів художніх творів);

– визначити, в чому причина популярності або безсмертя творів деяких авторів (образи, засоби опису або зображення, сюжет, емоціональність зображення, інші характеристики);

– пояснити, як слід розуміти вислів Н.Буало: «Щоб розчулити нас до сліз, сам заритай, поете»;

– у процесі фрагментарного прослуховування музичних творів (симфонії, опери) визначити емоціональні характеристики кожного фрагмента. Співвіднести емоційно-чуттєве відбиття образів і подій через літературні твори;

– за допомогою образів або символів описати враження від художнього твору;

2. Завдання, які сприяють посиленню уваги до світу власних почуттів та світу інших людей:

– підібрати і розв'язати ситуації емоційного характеру або чуттєвого протиставлення на прикладі художніх творів;

– продумати і пояснити, чому запропоновані твори мають трагічний (або інший) фінал або ж закінчуються невизначено. На основі яких подій або переживань героїв можна «передбачити» фінальні події» (Для аналізу пропонуються художні фільми, театральні вистави, літературні твори);

– як зрозуміти висловлювання О.Домьє: «Слід належати своєму часові»? Підтвердіть свою відповідь зверненням до конкретних творів мистецтва;

– чи можуть твори минулих років бути сучасними для різних поколінь людей? Доведіть на прикладі різноманітних видів мистецтва;

- схематично відобразити внутрішній світ, характер, темперамент близьких або знайомих вам людей;

- намалювати «карту внутрішнього світу», центральною ланкою якої буде найпотаємніше «Я». Відобразити, як інші люди можуть пізнати ваше внутрішнє «Я». Для цього на карті повинні бути відбиті всі особливості людини, а також перешкоди, подолання яких сприятиме пізнанню особистості;

- використання прийому схематичного зображення настрою, з яким здобувачі освіти присутні на заняттях;

- на основі запропонованих портретів, фотографій визначити внутрішні якості людини, описати її зовнішні і внутрішні (на ваш погляд) характеристики.

3. Завдання, які сприяють розширенню можливостей емоційної комунікації через розвиток здібностей виражати одержані враження від одного виду мистецтва мовою іншого:

- пояснити, як певні естетичні категорії відбиваються у творах різних видів мистецтва (наприклад: ідея радості, безсмертя, втрати тощо).

- на прикладі різних видів художньої творчості визначити, які теми є «вічними» у мистецтві. Як ці теми звучать у різних художніх творах?

- передати одержані враження від твору за допомогою фарб, звуків, пантоміми тощо;

- визначити співзвучність запропонованих віршів творам живопису та музики. У чому виявляється близькість цих творів?

- розкрити зміст твору нетрадиційного живопису доступними засобами із залученням літературних, музичних творів тощо;

- завдання «емоційно-смысловий ланцюжок». Один із здобувачів освіти прослуховує або розглядає запропонований текст або репродукцію картини, інші здобувачі освіти у цей момент знаходяться на певній відстані. Твір прибирається з поля зору, і задача здобувача освіти всіма доступними засобами і способами передати зміст твору і власні враження або асоціації, з ним пов'язані, не називаючи його при цьому. Кожен здобувач освіти максимально

намагається передати зміст твору по ланцюжкові, а потім всі описи порівнюються оригіналом;

4. Завдання на розвиток форм емоційно-почуттєвої поведінки, уміння реагувати відповідним чином у тій чи іншій ситуації:

– створити (на прикладі художніх образів і реальних подій), програти і розв'язати ситуації емоційного характеру;

– передати враження від художнього твору за допомогою жестів та міміки;

– зобразити запропоновану ситуацію засобами руху тіла;

– по ланцюжку передати запропоновану фразу з різноманітними (заданими) емоційними відтінками й інтонаціями.

5. Завдання на розвиток творчих здібностей особистості, спрямовані на виявлення самостійної позиції здобувачів освіти та їхнього ставлення до проблем мистецтва та життя:

– за допомогою музики створити фон для уривку з документального фільму, враховуючи переживання героїв;

– за допомогою кольорової гами створити проект музичного твору або уривку театрального дійства;

– відтворити події або образи людей за допомогою різноманітних картин, репродукцій, уривків із кінофільмів та літературних творів, за документами, описами, за допомогою інсценізації;

– завдання на ідентифікацію об'єктів. Запропонувати здобувача освіти визначити, на що схожі або з чим асоціюються ті чи інші предмети, об'єкти, явища, проявити фантазію, придумуючи яскраві, образні асоціації (можна використовувати «Методику незавершених малюнків» Торренса);

– твір. Необхідно на основі запропонованого ланцюжка естетичних понять (різноманітного емоційно-чуттєвого характеру) представити логічно пов'язаний твір, об'єднаний загальною ідеєю. Підібрати музику, яка б відповідала кожному етапові одержаного твору.

6. Завдання, спрямовані на досягнення високого рівня усвідомлення свого емоційно-чуттєвого потенціалу і розвиток- професійних якостей, формування культури почуттів:

– провести дискусії, темами яких можуть стати наступні висловлювання:

Мистецтво має своїм завданням розкривати істину у чуттєвій формі (Г.Гегель);

Якщо наука є пам'ять для розуму, то мистецтво є пам'ять почуттів (В.Солоухін);

– на заняттях на основі художніх творів визначити, як пов'язано зміст твору з ідейними задачами тієї епохи, в якій жив автор;

– довести активну роль мистецтва у житті суспільства, звертаючись до конкретних прикладів;

– визначити, як час впливає на культуру, а культура на історію;

– з'ясувати, на якому виді мистецтва ви хотіли б виховувати майбутнє покоління, свою дитину;

– пояснити, яким повинен бути митець, щоб створити шедевр у мистецтві;

– визначити, яке значення сучасних авторських пісень в етичному та естетичному вихованні молоді;

– розробити фрагмент уроку з використанням-комплексу мистецтв за заданою темою;

– підготувати анотацію на художній твір;

– «зв'язай» скульптурну композицію за заданою темою (пропонуються г

–ситуації із життя дітей шкільного віку), використовуючи доступні засоби передачі емоційного стану;

– визначити, як у художніх творах вирішуються сучасні проблеми суспільства, в яких видах мистецтва вони знаходять своє відображення [1].

Незважаючи на те, що всі завдання класифікуються згідно поставлених задач на даному етапі експерименту, всі вони взаємопов'язані і, як правило, багатофункціональні.

ДОДАТОК Д

Комплекс вправ:

Вправа «Словесне намисто»

Керівник групи пропонує здобувачам освіти на основі запропонованої картини (ПОСЛІДОВНО демонструється декілька портретів, які передають різноманітний емоціональний стан) скласти ланцюжок слів, які визначають почуття й емоції, відбиті в ній, і «нанизати» їх послідовно в загальне «намисто». Під час обговорення всіх запропонованих картин педагогом складається загальний список або таблиця, в яку вносяться усі пропозиції. За допомогою цієї вправи збагачується індивідуальний словниковий запас і відбувається ідентифікація перерахованих почуттів з власними внутрішніми переживаннями.

Вправа «вір»

З певного набору незв'язаних (або навіть протилежних за змістом) естетичних понять і категорій скласти речення, пов'язане логічним смислом. Наприклад, із запропонованих слів (зло, прекрасне, величне, умиротворення, ніжність, трагедія) складається таке речення: «Ніжність – це величне почуття, яке викликає в душі умиротворення, але якщо в ній оселиться зло, може трапитися трагедія».

Вправа «Обмін почуттями»

На основі художнього твору (прозового або віршованого) здобувачам освіти пропонується обмінятися своїми почуттями. Перший учасник передає іншому первинну емоціональну характеристику, одержану від твору (смутий, ніжний, байдужий тощо), потім почуття, які визначають його внутрішнє переживання при сприйнятті даного тексту і потім емоціонально-почуттєві асоціації, які ідентифікують його стан з пережитою в житті ситуацією.

Інший варіант даної вправи може бути представлений таким чином. Пропонується художній твір негативного емоційного впливу. Кожному учасникові пропонується не просто передати почуття або відчуття, а одержати взамін від того, хто поруч, його позитивний аналог.

Вправа «Аналогії»

Для збагачення тезаурусу понять пропонується до названого того чи іншого емоційного стану додати оціночні епітети.

Вправа «Асоціативна картина»

Дана вправа сприяє розкриттю і розумінню внутрішнього світу співрозмовника, відкриває його неповторність, оригінальність, протиречивість. Примушує задуматися над власним світом переживань, сприяє збагаченню емоційного досвіду і формуванню умінь усвідомлювати почуття і власне відбивати їх у словах.

Здобувачам освіти пропонується ряд словосполучень і речень з художніх творів. Необхідно описати ті асоціативні образи або переживання, які виникають у їхній свідомості. Наприклад:

- чисте п'янке повітря;
- теплі звуки капелі;
- м'яке тепло літнього ранку;
- вологий осінній запах опалого листя;
- глибина вселенського спокою;
- гойдалися хвилі, шиті шовком.

По мірі надходження різноманітних асоціацій складається загальна асоціативна картина, яка включає різного роду переживання. Визначення почуттів і відчуттів заносяться до базової таблиці емоційного стану (для розширення тезаурусу понять необхідно запропонувати здобувачам освіти вести таку таблицю з перших занять).

Вправа «Імпульс»

На основі запропонованого образу по колу передаються «імпульсом» різні г визначення позитивного характеру одного з емоційних переживань, з ним пов'язаного. А у зворотній бік передаються емоційно-почуттєві характеристики протилежного за смыслом поняття.

Вправа «Я подарую тобі...»

Сприяє розширенню словникового запасу, розвиває уяву. Допомагає асоціювати образ з власними відчуттями, ідентифікувати його з чуттєвими характеристиками.

Кожен учасник вибирає собі образ (лицар, геній або будь-який інший), причому образи не повинні бути однаковими за внутрішнім змістом. Учасники працюють попарно. Завдання: перший учасник описує свій образ, його зовнішні та внутрішні якості, особливості емоційної сфери, настрою. Задача напарника подарувати, на його думку, недостатні даному образіві якості, стани, відчуття тощо. Головна мета цього завдання – якомога більше використати епітетів, характеристик емоційно-чуттєвого стану при описі внутрішнього світу заданого образу. Варіантом при виконанні цього завдання може бути опис протилежних по смислу характеристик запропонованого образу.

Таке завдання доцільно виконувати, використовуючи твори мистецтва, краще сюжетні картини, портрети, які відбивають чуттєвий стан, протилежний за змістом.

Вправа «Розминка»

В якості розминки до запропонованого завдання можна використати такого виду вправу, коли здобувачі освіти називають протилежну (від запропонованого педагогом) за смислом характеристику емоційного стану.

Вправа «Компліменти»

Задача даної вправи – висловити компліментарну оцінку зовнішнього вираження почуттів членам групи, намагаючись точно їх вербалізувати.

Наприклад:

Ваша посмішка у будь-кого викликає хороший настрій. Ваш голос такий м'який, заспокійливий, що одразу проходить тривога.

Ваш сміх так по-дитячи відкритий і збуджувальний, що мимоволі посміхаєшся у відповідь.

Вправа «Абстрактний образ»

Для характеристик почуттів «абстрактного» образу здобувачам освіти дається завдання назвати якомога більше характеристик внутрішнього світу або зовнішнього вираження почуттів, які відповідають певній букві алфавіту.

Вправа «Моє внутрішнє Я»

Дана вправа сприяє розширенню емоційного поля особистості, виявленню особливостей емоційного стану і почуттів, які усвідомлюються різними здобувачами освіти.

На основі запропонованих уривків із різних віршованих і прозових творів, які виражають певний настрій, необхідно визначити: які з них найбільш близькі, найбільше переживаються, а які б ви не хотіли відчувати, не хотіли б зіштовхнутися з ними в реальному житті. Що ви відчуваєте, коли вчитуєтеся у ці рядки, чи навіюють вони на вас якісь асоціації, спогади, спробуйте описати їх.

Прочитавши й проаналізувавши уривок, здобувачі освіти обговорюють матеріал, намагаються проникнути не тільки у свій внутрішній світ, але й усвідомити особливості почуттєвої сфери своїх співрозмовників.

Вправа «Класифікація»

Для диференціації почуттєвого стану необхідно запропонувати здобувачам освіти розподілити характеристики емоційно-чуттєвих переживань за такими підгрупами: відносно себе, інших людей, минулого, сучасного і майбутнього.

Вправа «Зорові образи»

Мета даного завдання – спробувати не лише представити почуте, але і пережити почуття, настрої, які передає автор у своєму творі. Слухачам пропонуються художні уривки різноманітного емоційного характеру. Це допомагає ідентифікувати «авторські» образи з особистими переживаннями, а насичення навчального предмета такими образами заповнює прогалину власних стимулює протікання внутрішніх процесів. На основі прослуханих уривків здобувачам освіти пропонується підібрати до них відповідну за характером музику.

Ця вправа є базовою для мережі комплексних творчих завдань, спрямованих на розвиток здібностей виражати одержані враження від одного виду мистецтва мовою іншого.

Вправа «Ідентифікація образів»

Розподілити своє ставлення до різних видів творів мистецтва за двома категоріями: позитивні почуттєві характеристики і негативні, при цьому використовуючи максимум епітетів, порівнянь тощо.

Вправа «Художній образ»

На основі попередньої вправи, тобто; використовуючи уривки з художніх творів і підібрану до них музику, відобразити у малюнкові почуття і переживання, викликані під впливом художніх образів. Розглядаючи малюнки, необхідно обговорити їхній емоційний тон, настрій, тим самим, розвиваючи здібність вербального позначення різних символів, які відбивають почуття.

Вправа «Спектральний аналіз»

Підібрані музичні твори, які характеризують прослухані уривки з літературних творів, класифікуємо за різними видами переживань. Учасники описують характер, загальний емоційний фон твору і свої почуття, викликані прослуханим. Необхідно визначити співвідношення між музичними фрагментами і літературними текстами. Спробувати звернути увагу на різноманітність пережитих почуттів, несхожість емоційних станів, викликаних одним і тим же твором у різних людей. Показати, який широкий внутрішній спектр людини, можливості його вербального відображення.

Вправа «Порироку»

Здобувачі освіти повинні асоціювати себе із певним станом природи, керуючись запропонованою педагогом музикою, або заздалегіть підібравши свою власну. Розслабившись, спробувати відобразити стан природи і відповідно стан душі у рухах, міміці, жестах, вклавши у них максимум почуттів.

Вправа «Сюжет»

Здобувачам освіти пропонується картина сюжетного змісту. Перекласти запропонований твір на мову образів, тобто всіма доступними засобами відобразити його зміст, продумавши початок і закінчення. По можливості підібрати музичний твір, який відповідає характеру продуманої сцени. Охарактеризувати діючі образи з позиції чуттєвого сприйняття.

Вправа «Вальс квітів»

Таке завдання має в контексті релакційну основу, яка сприяє найкращому усвідомленню особливостей внутрішнього світу, встановлює взаємозв'язок між почуттями і рухами, що переживаються.

Під музичний твір здобувачам освіти пропонується розслабитися і, поступово переживши його, залучаючись до мелодії, що ллється, спробувати виразити свої переживання через вільні рухи.

Аналогічним чином можна задіяти і літературні твори. Основна задача такої роботи полягає в тому, щоб дати здобувачам освіти максимум можливостей емоційної самореалізації, збагатити їхній внутрішній світ, розширити сферу емоційно-чуттєвої комунікації.

Виконала студентка

2 курсу 81 групи

« ____ » _____ 2023 р.

Підпис

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

завідувач кафедри

« ____ » _____ 2023 р.

Підпис

Ініціали, прізвище